This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

PT
7735
F7

GAYLAMOUNT
PAMPHLET BINDER
Manufactured by
GAYLORD BROS. Inc.
Syracuse, N. Y.
Stockton, Calif.

INDBIND
KGL. BIBL.
KØBENHAVN

Udsigt

over

de danske

Kæmpeviser og Folkesange

fra

Middelalderen.

Ledetraad

ved

Undervisning i dansk Literaturhistorie.

Af

P. Friis.

Kjøbenhavn.

Fr. Wøldikes Forlag.

1875.

Paa **Fr. Weldikes** Forlag er udkommen:

Ahn, Fransk Elementarbog, ved Aug. Arlaud. 75 Øre.

Anger, E. J., Udtog af den bibelske Historie og en ko Udsigt over Kirkens Historie, for højere Borgerskole Real- og Latinskoler, 3die Oplag med Kort ove Palæstina. 1 Kr. 20 Øre.

— —, **Udtog af den bibelske Historie** og en kort Udsigt ove Kirkens Historie for Almueskoler, med Kort over Pa læstina. 70 Øre.

Denne Bog er godkjendt af alle Landemoder til Indførelse i Landets Skoler.

Anger og **Rindom, Kristelig Katekismus** til Brug i Skoler o ved Forberedelsen til Konfirmation. 40 Øre.

Beissel, C., Kort Fremstilling af de tydske Ordformer og dere Brug. 70 Øre.

Beissel, C., Kort Fremstilling af de franske Ordformer, me Tillæg af de særlig franske Dele af Sætningslæren. T Brug ved den første Undervisning i Sproglæren. 1 Kr.

Beyerholm, J., Regneøvelser for Begyndere. 35 Øre.

— — Regnebog for Borger- og Almueskoler 1—2den Del à 45 Øre

— — Regnebog for Borger- og Almueskoler. 3dje Del. 55 Øre

— — Facitliste til Regnebog for Borger-Almueskoler. 1—3dj Del à 35 Øre.

Bojesen, B., Dansk Sproglære til Brug ved Undervisningen Borger- og Almueskoler. 3dje omarbejdede Udgave 20 Øre

Bojesen, B. Lærebog i Fædrelandets Historie Til Brug i Almue skoler. 2den gjennemsete Udgave. 35 Øre

Borring, L. S., Vejledning i Fransk, til Skolebrug og Selvstu dium, indeholdende tre Noveller med en fuldstændig Ord forklaring til Oversættelse fra Dansk til Fransk. 1 Kr. 25 Øre

Dahl, T., Botanisk Lommebog for Skoler. Til Brug for Ele verne paa botaniske Vandringer. Indeholdende e letfattelig Beskrivelse af de almindeligste vildtvoxende dansk Planter, samt et Tillæg med Forklaring af de i Bogen fore kommende terminologiske Udtryk. 3dje omarbejdede o forøgede Udgave ved H. Mortensen, med Afbild ninger. 1 Kr. 50 Øre.

Dorph, Chr., Kortfattet dansk Sproglære med Retskrivnings- o Skilletegnsregler. 4de Oplag. Under Pressen.

Udsigt

over

de danske

Kæmpeviser og Folkesange

fra

Middelalderen.

Ledetraad

ved

Undervisning i dansk Literaturhistorie.

Af

P. Friis.

Kjøbenhavn.

Fr. Wøldikes Forlag.

1875.

Hoffensberg, Jespersen & Fr. Traps Etabl.

PT7735
F7

Forord.

Nærværende Fremstilling, der oprindelig har været trykt i Aarsberetningen fra Skaarup Seminarium 1874, er fremkommen ved de Foredrag, som jeg i Egenskab af Lærer i dansk Literaturhistorie har holdt for Eleverne ved denne Læreanstalt. Mit lille Arbejde fremlægges herved for Offentligheden i det Haab, at det i den kyndige Lærers Haand mulig kunde tjene som Grundlag for en fyldigere mundtlig Fremstilling for Elever i en modnere Alder; jeg har fornemmelig haft for Øje at tilbyde dem, der forberede sig til Skolelærer- og Skolelærerindeexamen et Hjælpemiddel til Vejledning i et vigtigt Afsnit af vor Literaturhistorie og derved give et Bidrag til en grundigere Tilegnelse af Folkevisernes rige Indhold. Hvis nogen skulde finde, at denne Fremstilling ogsaa i en videre Kreds var skikket til at give en vejledende Oversigt over vor Digtning fra Middelalderen, vilde det være en forøget Tilfredsstillelse for Forfatteren. Man ser let, at Viserne her væsentlig ere betragtede fra et literatur- og kulturhistorisk Standpunkt, medens derimod deres poetiske og æsthetiske Betydning, der bedre egner sig for den friere, mundtlige Fremstilling, er ladet ude af Betragtning. Val-

M660040

Side

Orm Ungersvend og Bærmer-Rise.
Stærk Diderik og Holger Danske.
3. Det frankiske Holger Danske Sagn. 32
Holger Danske og Burmand.
4. Nordiske Sagn. 35
Hagbard og Signe.
Ormekampen.
Regnfred og Kragelille.
Svend Feldings Viserne.
Hævnersværdet.

III. Trylleviserne. 38
Om Troldene.
Bonden i Vildenskov.
Viserne om Hellig-Olav.
Rosmer Havmand.
Germer Gladensvend.
Om Alferne.
Herr Bismer i Elvehjem.
Elvehøj.
Elveskud.
Om Havfolket.
Agnete og Havmanden o. fl.
Om Forvandlinger og Omskabninger.
Jomfruen i Linden.
Nattergalen.
Dalby-Bjørn.
Om Runernes Magt.
Ridder Stigs Bryllup.
Kæmperne paa Dovrefjæld.
Den onde Svigermoder.
Om Gjenfærd, de dødes Igjenkomst.
Moderen under Mulde eller Gjenfærdet.
Fæstemanden i Graven eller Aage og Else.

IV. De kristelige Vidunderviser eller Legendeviserne. . . 49

B. De historiske Viser. 52

I. Viserne om historiske Personer.
1. Viserne om Riber-Ulv.
Riber-Ulvs Bedrift.
Riber-Ulvs Endeligt.
2. Viserne om Kong Valdemar I.
Valdemar og Tove.
Kong Valdemar og hans Søster.

Side

3. Viserne om Valdemar Sejer og hans Dronninger.
   Dronning Dagmar og Junker Strange.
   Dronning Dagmars Morgengave.
   Dronning Dagmars Død.
   Bengerdsvisen.
4. Viserne om Erik Glipping og Marsk Stig.
   Viserne om Kong Eriks Død.
   Marsk Stigs Viserne.
5. Visen om Niels Ebbesen af Nørreris.

II. Ridderviserne 68

Skjæmte- og Nidviser.

Første Afsnit.

Om Folkevisen i Almindelighed.

I. Indledning. Historisk Overblik.

Vor Middelalder har ikke efterladt os nogen rig aandelig Arv; dens Literatur er fattig paa Værker af større Betydning. Samtidig med Valdemarernes lykkelige Tidsalder hæve enkelte Grene af Literaturen sig til en anselig Højde, vi følge rask med den almindelige evropæiske Udvikling, og især naar Historieskrivningen gjennem Svend Aagesen og Saxe en uventet Udvikling, der synes paa dette Omraade at varsle om en herlig Fremtid. Men efter denne Kraftanstrængelse glippe alle Forventninger; der indtræder en pludselig Slappelse, Krøniken tier, og til alle Sider viser sig en sørgelig Tilbagegang.

Med Ulykken paa Lyø lammes Rigets Kræfter, de aandelige, som de fysiske; vi staa her ved et Mærkeaar i vort Folks Skæbne. Den sidste Halvdel af det 13de Aarhundrede og Begyndelsen af det 14de danne et fuldstændigt Modbillede til de foregaaende Tider. De middelalderlige Samfundsmagter, der hidtil have arbejdet Haand i Haand i fredelig Harmoni, opløse sig i indre Splid, i voldsomme Brydninger og give os et sørgeligt Skue af urolig Gjæring og broget Forvirring. Middelalderen udfolder sig for os i hele sin Vildhed og romantiske Skjønhed. Store Begivenheder drage hen

over Folkets Hoved; hvad man hidtil har lært at agte som helligt og ukrænkeligt, trædes i Støvet. Flere Konger myrdes paa en uhyggelig Maade; Bisper sukke i Bolt og Lænker bag et Fængsels Mure; Stormændene rejse sig i vilde Fejder mod deres Herre og Konge; fra Borge langs Kysterne eller paa Smaaøer lægges Landet øde i en vid Omkreds, medens Stimænd og Røvere gjøre Skove og Landeveje usikre. Det er umuligt andet, end at saadanne Begivenheder maatte efterlade et dybt Indtryk. Hvor forunderligt er det dog, og hvor meget maa vi beklage, at hine Tider ikke have formaaet at skabe en stor Historieskriver, der med levende Farver kunde male for os denne Scene, fuld af vilde og storslaaede Billeder! Men Krøniken er mager og tør, uden Aand, uden Flugt og Fantasi. Uventet kommer Hjælpen fra en anden Kant; hvad der ikke kan faa Mæle og komme til Orde i Annalerne, toner til os gjennem en Række af herlige Sange; hvad der dybest har bevæget og rystet det danske Folk, gribes af Digteren, skildres i Sangen, hvor Folkestemningen ganske anderledes kunde finde et varmt og fyldigt Udtryk end i Historieskriverens kolde Beretning. Det er betegnende nok, at det ulykkeligste Tidspunkt i vort Fædrelands Historie, Tidsrummet omtrent fra 1250 til 1350, netop ligesom ved et Højtryk fremkalder vor Folkedigtnings skjønneste Blomstring. Men skjønt det nu forholder sig saaledes, og det fra alle Sider uden Modsigelse indrømmes, at Viserne om Erik Glippings Drab, om Marsk Stig og Niels Ebbesen høre til noget af det bedste, som ikke alene vor, men vi kunne uden Overdrivelse tilføje, et hvilket som helst andet Lands Folkepoesi nogensinde har frembragt, er det selvfølgelig ingenlunde Meningen, at vor Folkedigtning maa indskrænkes til dette Aarhundrede alene; den har i Virkeligheden en langt større Udstrækning og udbreder sig over hele vor Middelalder; vi kunne

paa den ene Side forfølge dens Spor langt tilbage i Tiden, lige til Oldtidens Grænse, og paa den anden Side fortsætter den sig lige ned til Reformationen, ja overskrider endog dette Tidspunkt, men er rigtignok allerede i det 15de Aarhundrede, med enkelte Undtagelser, kun en mat Efterklang af, hvad den har været.

Det er denne Folkevisedigtning i sin Helhed, vi i det følgende ville gjøre til Gjenstand for en udførligere Behandling, i det vi efter nogle kortere Bemærkninger om Visen i Almindelighed fortrinsvis ville underkaste de enkelte større Grupper af disse Sange en nøjere Drøftelse.

2. Folkevisens to Hovedafdelinger: den mythiske og den historiske Vise.

Det vilde være en stor Vildfarelse, hvis man antog, at vore Folkeviser, Middelalderens Poesi, kunde betragtes som noget helt nyt uden indre Sammenhæng og Forbindelse med Oldtidens Digtning. Det er meget langtfra at være Tilfældet; Folkeviserne ere ikkun et nyt Skud paa den gamle Stamme; den samme poetiske Aand, som skabte hin, har ogsaa frembragt disse. Uden et nøjere Kjendskab til de mythisk-eddiske Oldkvad og alle de gamle Sange vil det være umuligt ret at kunne forstaa og tilegne sig Folkeviserne, af hvilke mangfoldige kun ere en ny Behandling af gamle Æmner.

Med Kristendommens endelige Sejr og Gjennemførelse i det 11te Aarhundrede traadte en Kreds af nye og fremmede Forestillinger ind i det danske Folk. Dog maa man ikke tænke sig Overgangen fra Hedenskab til Kristendom alt for brat; det varede meget længe, inden man fuldstændig tilegnede sig den ny Lære, man vedblev med Troskab at hænge fast ved de gamle Minder; Mytherne om Odin, Tor og Balder, Troen paa Jætter og Trolde, paa Havfolk og Ellefolk, paa Runernes Magt, paa Forgjørelse og Trolddom levede endnu; hele den

gamle heroisk-episke Poesi, Oldtidsdigtningens storslaaede Fantasibilleder om berømte Konger, Helte og Slægter, og fremfor alt Kvadene om Völsunger og Gjukunger, med et Ord: den gamle Folketro og de gamle Folkesange vare i frisk Minde og blandede sig i Folkets Bevidsthed paa en sælsom Maade sammen med Evangeliets Lære[1]). Naar det forholder sig saaledes, kan det ikke forundre os, at de gamle, i Folkets Liv dybt rodfæstede Overleveringer, fra hvilke man saa vanskelig kunde løsrive sig, atter i den kristelige Middelalder blive gjorte til Gjenstand for en ny poetisk Behandling, i en ny Form, i den for Middelalderen ejendommelige Kæmpevisestil; og saaledes fremkom paa en meget naturlig Maade alle de Viser, som vi betegne som de mythisk-heroiske.

Men ogsaa fra en anden Side hentede man sit Stof; efterhaanden som Middelalderen udviklede et mere selvstændigt Liv og igjennem særegne Samfundsformer vandt Fasthed og Ejendommelighed, vendte man sig bort fra Fortiden for at synge om Samtidens Begivenheder og Personer, og saaledes udfoldede Kæmpevisen sig i en mere original Skikkelse; den saakaldte historiske Vise fremstod, Sangene om Valdemarerne, om Erik Glipping, Marsk Stig o. fl. Folkevisernes rige og brogede Indhold falder derfor simpelt og naturligt efter Æmnets og Stoffets Beskaffenhed i to store Hovedafdelinger: den mythiske Vise og den historiske.

3. De mythiske Visers Ælde. Overgang fra Skjaldekvad til Kæmpeviser.

Det bliver et nyt Spørgsmaal, om den mythiske og historiske Vise ere samtidige, eller de tilhøre forskjellige Tidsaldere. Den mythiske Vise maa være opstaaet i en Tid, da de hedenske Anskuelser endnu blomstrede frodigt og stærkt sysselsatte Folkets Indbildningskraft, og dette er naturligvis Tilfælde, jo længere vi komme til-

bage; det er rimeligt, at de rent mythiske Folkeviser, de heroiske, der behandle ældgamle Sagnkredse, og de fleste af vore Vidunderviser, der hvile paa et helt hedensk Grundlag, maa tilhøre en meget fjærn Tid, der endnu væsentlig levede i Oldtidens Forestillinger, hvorimod den historiske Vise baade i Følge sit Indhold og den udprægede kristelige Tankegang maa henføres til en senere Tid. Da vi senere ved at omtale den historiske Vise skulle se, at de første Spor til denne kunne føres tilbage til Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, maa den mythiske Vise allerede have blomstret i det ellevte Uden at vi med bestemte Exempler ere i Stand til at paavise, at en eneste af de mythiske Viser ere sungne i dette Aarhundrede, have vi dog enkelte interessante Spor, der pege hen paa, at Overgangen fra Skjaldekvadet til Kæmpevisestilen maa søges, omtrent ved eller ikke meget længe efter Aaret 1000.

Efter en Beretning i en islandsk Saga[2]) var Svend Tveskjæg († 1014) Skjald, og ved en given Lejlighed digtede han en Vise, hvoraf vi have to Vers, affattede efter de gamle, kunstige Regler og fuldstændig i gammel Stil efter det vedtagne Mønster for et Skjaldekvad. Om hans Søn, den berømte Knud den store, berettes derimod i en angelsachsisk Munkekrønike[3]) følgende romantiske Træk. En Sommeraftenstund sejlede Kongen med sin Dronning og sit Følge over Søen til Klosteret St. Ely; da lød pludselig ud til dem fra Kirken Munkenes Korsang; greben af det højtidelige i Øjeblikket, rejser Kongen sig op i Baaden, byder Rorkarlene at trække smaat paa Aarerne og giver sin glade Stemning Luft i en Vise, som han digtede i det samme, medens Mændene istemmede Omkvædet. Visen begynder saaledes:

„Gladelig synge de Munke i Ely,
Mens Kongen Knud ror der forbi.
Ror, mine Karle, nær ved Land,
At vi kan høre de Munkes Sang.“

Vi have af denne Vise kun dens Begyndelsesvers; men det er nok til heraf at skjønne, at den hverken er forfattet efter Reglerne for oldengelsk eller oldnordisk Digtekunst, men at den er i en ny Form, i Kæmpevisestil.

Hvor lidet der end hermed er givet, er det dog næppe for dristigt deraf at drage den Slutning, at Overgangen fra Oldtidens Digtform til Middelalderens maa søges ved Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede, og at altsaa mange af vore Oldkvad allerede i dette Aarhundrede kunne være omsatte i Kæmpevisens Form.

Det er imidlertid ikke alle Viserne af mythisk Indhold, der maa tænkes opstaaede i en saa fjærn Tid. Det gjælder nærmest dem, der besynge Vølsunger og Niflunger efter de gamle Oldkvad; fremdeles Viserne om Hagbard og Signe, Regner Lodbrog, Hjalmar og Angantyr, da ogsaa disse Æmner have været besungne i gamle Sange, og endelig de Viser, der gjengive de gamle Gudekvad f. Ex. om Tor og Tursegreven, og om Ungen Svejdal. Det er heller ikke umuligt, at flere af vore Trylleviser tidlig have været til; men det er ikke nødvendigt at føre dem alle saa langt tilbage i Tiden, da de Forestillinger, af hvilke de ere fremgaaede, vedblive at være herskende hos Folket næsten igjennem hele Middelalderen.

Om Stødet til den ny Digtform, til Omdannelsen i Kæmpevisestil er udgaaet fra Norden eller fra England, er det for Øjeblikket umuligt at afgjøre. At en Indflydelse fra England kan have gjort sig gjældende, er meget sandsynligt, naar vi erindre, at vi i den første Halvdel af det 11te Aarhundrede stode i mangesidig Berørelse med dette Rige.

4. Folkepoesiens Væsen. Dens Oprindelse fra Adelen. Overgang til Almuen.

Benævnelsen Folkesange, Folkepoesi om denne Digtning fra Middelalderen har givet Anledning til megen Misforstaaelse fra forskjellige Sider. At vi ikke kjende Navnet paa en eneste Forfatter har vistnok ikke uvæsentlig bidraget til, at der efterhaanden har dannet sig forskjellige Anskuelser om, hvorledes disse Sange først ere opstaaede, og fra hvilken Samfundskreds de oprindelig ere udgaaede. Navnløshed er imidlertid ikke ejendommelig for dem alene; den er et almindeligt Særkjende for al Oldtidsdigtning; det samme er Tilfælde med de eddiske Oldkvad og med vore Sagaer og har sin naturlige Grund i Forplantelsen gjennem mundtlig Overlevering. I en æsthetisk Afhandling har J. L. Heiberg fremsat sin Mening om deres Oprindelse; han opstiller her den Gisning, at de ere „en Frembringelse af den poetiske Evne, fordelt over hele Massen af Folket"; vel hidrører Folkepoesiens Frembringelser fra enkelte Digtere, men dette er noget rent tilfældigt, da lige saa godt den ene som den anden kunde have produceret dem paa Grund af den poetiske Aand, der hviler over alle. Da Digtene forplantes ved mundtlig Overlevering, faar enhver ved at tilføje, udelade og forandre, Lejlighed til at give sit Bidrag til deres Dannelse. Omtrent med disse Ord[4]) har Heiberg udtalt sin Anskuelse af den nordiske Folkepoesis Væsen og Oprindelse. Da — saavidt vi skjønne — denne mærkelige Opfattelse endnu i vore Dage hyldes af flere, skulle vi et Øjeblik dvæle ved den. Den hviler, som man let ser, paa en fuldstændig Miskjendelse af de menneskelige og historiske Forhold og er fremgaaet af en falsk Idealisme. Saa lykkelige Tider have aldrig været, da et helt Folk bestod af Digtere; Digterkaldelsen plejer dog ellers at være enkelte udvalgte Aanders lykkelige Lod. Heibergs Misforstaaelse staar i nøje

Forbindelse med det i hans Dage herskende filosofiske System og den romantiske Skoles ideale Anskuelse af Middelalderen (og Oldtiden), som en Fuldkommenhedens og Herlighedens Verden, hvor der levede en Menneskeslægt, ædlere og bedre end den nuværende. Folkepoesien, ligesom al aandelig Frembringelse, maa vi ikke tænke os som et Værk af den store Masse, den skabes, frembringes af den enkelte Digter eller en hel Række af Digtere. Men paa den anden Side maa den sande Folkedigter ikke staa udenfor, men i et særegent Forhold til sit Folk, han maa føle sig som dets naturlige Organ, som den, i hvem Folkeaanden individualiserer sig; og det er den dybere Betydning af Heibergs Ord. Vi sige da: den er sand Folkedigter, der forstaar at give Folkets bedste og dybeste Tanker sit klare og bevidste Udtryk, der formaar paa en levende og anskuelig Maade gjennem Personer og Begivenheder at skildre, hvad der til forskjellige Tider har grebet, bevæget og løftet Folket; men en sand folkelig Poesi maa tillige fremtræde i en saadan Form, at den med Lethed kan opfattes og tilegnes af alle. Dette er netop Tilfælde med vore Folkeviser, der efterhaanden ere blevne alles Ejendom, og deri ligger Vidnesbyrdet for, at de ere et Udtryk for sand Folkepoesi. Ved Folkepoesi, Folkeviser forstaa vi altsaa med faa Ord: en Digtning, der er skreven ikke af Folket, men for Folket og ud af Folket, til en vis givet Tid opstaaet gjennem en Række enkelte Digtere og efterhaanden tilegnet af det hele Folk, fordi det heri har fundet „et sandt og fuldt Udtryk for sit Aandsliv paa et vist givet Udviklingstrin.“

I vore Dage er man tilbøjelig til paa en anden Maade at misforstaa Betydningen af Udtrykket „Folkepoesi“ og Folkeviser og deri se en Almuepoesi, en Slags Bondeviser, oprindelig udgaaede fra hin Tids Almue, som først skulde have kjendt og sunget dem[5]). Men kjendte man noget til vor Almues Kaar i Middelalderen,

vilde man næppe dømme saaledes. Hvorfra skulde vel hin Tids stakkels vornede Bonde have faaet den fine Dannelse, som Forfatterne af disse Viser lægge for Dagen? Enhver, der har gjort blot det løseste Bekjendtskab med vore Viser, ved, at det ikke er Almuens Kaar og Tilstand, der i dem er Gjenstand for Skildring, kun ligesom lejlighedsvis og i Forbigaaende nævnes „den uselige Bonde“ og „hans paltuge Hustru“. Det er helt andre Forhold, der føres frem; her skildres vore Sagnhelte, Konger, Dronninger, Riddere og Fruer; det er overhovedet Livet i de højeste Samfundskredse, ved Hove, paa Herremandens Borg, i Højeloft og i Fruerstue, der udfolder sig for os. Intet er derfor naturligere, end at vi imellem de mest dannede, mellem hin Tids Adel og Gejstlighed maa søge Forfatterne til vore Folkeviser; Borgen, Herregaarden, ikke Bondens lave Stue ere deres egentlige Hjem; her vare alle Betingelserne til Stede for deres Tilblivelse. Det er altid de bedste og ypperste Mænd, der føre an og bryde nye Baner for det aandelige Liv; en beskednere Opgave er forbeholdt den store Masse, der efterhaanden kan tilegne sig og forædles ved det, som en højere Dannelse først har frembragt. Paa Borgen og ved Kongernes Hof lød først hine gamle Sange; her bleve de sungne i Gildestuen, som fordum Skjaldenes Draper; til dem gik Dansen i Højeloft, og med dem forkortede Kvinderne den lange Dag, naar de syslede i Fruerstuen med „at brodere i Silke“ eller „at væve i Rør og Lad“. En anden Sag er det, at Digteren, netop fordi han er Folkedigter forstaar at skildre, hvad der rører og bevæger sig hos Almuen. Naar det i Dagmarsviserne hedder om Dronningen: „Hun gjorde goden Bonde til Lise“, eller i Marsk Stigs Visen Bonden sukker: „Nu hjælpe os Gud i Himmerig, for nu haver Hjælm faaet Horn“, eller vi læse de vemodige og rørende Strofer:

„De store Ege i Skoven staa,
Naar de udi Storm nedfalde,
Da slaa de ned baade Hassel og Birk
Og alle smaa Ymper med alle“,

da er det af slige Vers klart nok, at Digteren ikke er Tolk for sine egne eller en enkelt Samfundsklasses Følelser, men at han er Talsmand og har et Hjærte for det hele Folk, hvis Glæder og Sorger ogsaa ere hans. Netop paa Grund af Visernes almene, folkelige Præg ere de efterhaanden blevne alles Ejendom. Efter at disse Sange i lange Tider havde været til Lyst og Glæde i de høje Sale, kom der en Tid, i Løbet af det 15de Aarhundrede, hvor de bestandig mere hensank i Forglemmelse hos de fornemme Stænder og fortrængtes af fremmede Sange, af Trubadurernes Kjærlighedsviser og de æventyrlige Ridderromaner fra Frankrig; Viserne vandrede da fra Borgen ud til Borger og Bonde, for hvem de nu bleve til Gammen og Moro i den lange Vinteraften; af den sidste bevaredes de med stor Troskab og forplantedes lige ned til vore Dage, saa at mange af dem endnu synges af vor Almue, og paa den Maade er mangen Vise, der aldrig har været opskrevet eller trykt og uden denne Overlevering i Folkemunde forlængst vilde være gaaet tabt, bleven bevaret for Eftertiden.

5. Folkevisens poetiske Stil. Versform. Omkvædet. Sproget.

Ethvert Menneske med nogen Sans for Poesi maa føle sig tiltalt af disse mærkelige Sange, som, trods den jævne og simple Fremstilling, dog i høj Grad formaa at spænde, at fængsle og fremkalde en Stemning. Handlingen udfolder sig rask, lyslevende, dramatisk; det er Visens Fortjeneste ikke at blive staaende ved den ydre Handling; men den søger ved altid at dvæle ved Bevæggrunden, ved at fremdrage Motivet at stille Sagen

i den rette Belysning og vise den i sin fulde Sandhed. Vi kunne derfor forfølge Tankens Udvikling fra dens første Spire i Sjælens Dyb, indtil den virkeliggjøres i den ydre Verden. Visen udmærker sig ved sit mærkelige Kjendskab til Sjælelivet, og „dens Æmner ere derfor sælsomme Exempler paa Dyder og Laster, Menneskets Sind, fristet af Lykken og Ulykken, Modsigelserne i selve Sjælen og i Særdeleshed alle de Følelser, der under en sanselig Form have et evigt Formaal, Kjærlighedens Heroisme i Handling og i Lidelse og under alle dens Skikkelser og Skæbner“[5]).

I store gigantiske Træk, gjennem de mangfoldigste Brydninger udfolder Manden, den mandige Karakter, Helteskikkelsen sig; men ved Siden heraf staar en Række af Kvindefigurer i den rigeste Afvexling, tegnede med et saadant Mesterskab, at vi kunne være i Tvivl om, hvilke af disse Karakterer, de mandlige eller de kvindelige, der mest fortjene vor Beundring. Hvem mindes ikke den fromme, elskelige Dronning Dagmar, den stolte, hovmodige Dronning Bengerd, den grusomme Dronning Sofie, den ømme, trofaste Valborg, den kjærlige Moder, de onde Stifmødre eller alle disse andre Kvinder: bly og undselige, letsindige og troløse, hævnsyge og lidenskabelige, stærke og svage og saaledes i det uendelige!

Den hele poetiske og maleriske Virkning opnaas ved faa Midler, ved en naiv og fordringsløs Fortælling; der bruges aldrig mange Ord, men korte slaaende Udtryk. Biomstændigheder træde tilbage eller forbigaas, for at Hovedhandlingen kan faa den fulde Belysning. Indtrykket forstærkes ved en Tilbøjelighed til at gjentage de samme Vendinger (f. Ex.: „De sejled i Dage, de sejled i tre“; Visen: Aage og Else, hvor Strofen: „Fæste han Jomfru Elselille, saa væn en Mø“, gjentages i 2det og 3dje Vers). Den samme Tanke udtrykkes ved de samme Ord (f. Ex.: „Han axled sit Skind“, „Han red sig under Ø“), og en Mængde staaende Vendinger,

følger af deres særegne Overleverelsesmaade, at Sproget vexler med Tiderne. Om der til Grund for vore nuværende Haandskrifter ligge ældre Opskrifter fra det 15de Aarhundrede, vides ikke; skjønt Sprogformen i dem, vi have, er fra Slutningen af Unionstiden og altsaa langt yngre end Sproget i Lovene og Lægebøgerne, forefinder man alligevel i Viserne mangfoldige ældgamle Ord og Sprogformer, hvorved ogsaa de blive en rig Kilde til Kundskab om vort Modersmaal i sin ældste Skikkelse[8]).

6. Visernes Historie efter Reformationen. Haandskrifter. Indvirkning paa Literaturen. Udgaver.

Efter Reformationen have Folkeviserne været underkastede en meget forskjellig Skæbne; der har været lange, upoetiske Tider, hvor de ikke bleve forstaaede og derfor hensank i ufortjent Glemsel; det er egentlig først i vort Aarhundrede, at Opmærksomheden for Alvor paa ny er bleven henvendt paa dem, i det navnlig deres poetiske Skjønhed har vakt en almindelig Interesse for dem; hele vor nyere romantiske Poesi hviler i sine Hovedtræk paa en fornyet Behandling af den gamle Digtning. I den egentlige Reformationstid kunde man ikke sympathisere med disse Viser; de vare en Overlevering fra den katholske Tid og bare alt for meget Præget af deres Oprindelse, og derfor maatte de tilligemed alt andet katholsk Væsen bekæmpes paa enhver Maade; desuden indførte Reformationstiden nye Dannelsesmidler, der aabnede Udviklingen nye Baner. Det er næsten et Særsyn, at enkelte lærde Forskere og mange fornemme Damer i Frederik den 2dens og Kristian den 4des Tid ivrig begyndte at beskæftige sig med de saa længe forskudte Viser og Folkesange; man samlede dem, nedskrev dem, og det blev en Modesag mellem de adelige Damer at sysle hermed; man satte Pris paa at eje haandskrevne Visebøger, der som et kostbart Klenodie

gik i Arv fra Moder til Datter; Haandskrifterne bære da Navn efter de Damer, der have samlet dem, eller i hvis Eje de engang have været. Det saakaldte Karen Brahes Haandskrift er et af de ældste, fra Midten af det 16de Aarhundrede, har været i Gøyernes Familie og opbevares nu i Odense Frøkenklosters Bogsamling (Karen Brahe † 1736); desuden har man Anna Basses, Sofie Sandbergs, Anna Urops, Kristence Juels, Magdalene Barnewitzes og fleres, men de ere alle yngre og høre til det 17de Aarhundrede[9]).

I Spidsen for alle gik Frederik den 2dens Dronning, Sophie Amalie, der gav Anledning til den første trykte Samling af Viser. En Sommerdag i Juni 1586 gjæstede Dronningen med et lille Følge Hvén for at aflægge et Besøg hos Tyge Brahe; Storm og Uvejr holdt i tre Dage Dronningen tilbage paa Uranienborg; men den berømte Astronom havde netop paa den Tid en anden kjær Gjæst i sin Ungdoms Hovmester, Mester Anders Sørensen Vedel, der dengang havde forladt sin Gaard Liljebjærget i Ribe og befandt sig paa en videnskabelig Rejse gjennem Danmark. Ved Bordet henledede Tyge Brahe Dronningens Opmærksomhed paa Historieskriveren, der ogsaa havde samlet en Del af disse gamle danske Viser, som Dronningen plejede „at have synderlig Lyst og Behagelighed at læse“. Dronning Sofie henvendte sig strax til Vedel og anmodede ham om de Folkesange, han havde med sig: „Jeg skal adlyde Eders fyrstelige Naade,“ svarede han, „som tilbørligt er; dog beder jeg ydmygeligen, at Eders Naade vilde paa en kort Tid have Taalmodighed med mig, at jeg kunde udvælge de fornemmeste og tilskrive Eders Naade en Renskrivelse deraf“[10]).

Der hengik imidlertid mange Aar, inden Vedel indfriede sit Løfte, og Dronningen maatte oftere paaminde ham derom; endelig udkom: „It Hundrede vduaalde danske Viser“ af Anders Sørensen Vedel, pren-

tede paa Liljebjærget i Ribe 1591 og helligede Dronningen — den første trykte Samling. Vedel har ikke ligefrem optrykt de benyttede Haandskrifters Text; ofte har han temmelig frit bearbejdet dem, sammenarbejdet flere Viser til én, udeladt og tilføjet Vers efter sit eget Skjøn for at faa Indholdet til at passe til hans historiske Forestillinger eller til Traditionen paa hans Tid; undertiden synes han at have benyttet nu tabte Haandskrifter. De moralske Slutningsvers ere Vedels egne Tilsætninger. Det er et Held, at vi endnu ere i Besiddelse af flere af de Haandskrifter, Vedel har haft, og i hvilke han har tilføjet sine Rettelser; derved ere vi i Stand til nogenlunde at kunne kontrollere hans Fremgangsmaade.

Omtrent hundrede Aar efter Vedel udgav den flittige Samler og Forsker i dansk Sprog og Literatur, Peder Syv, Præsten i Helsted, en ny Udgave: „Et Hundrede udvalde danske Viser (Vedels), forøgede med det andet Hundrede Viser. 1695.“ Den er ofte bleven oplagt paa ny, maa derfor have haft en ikke ringe Udbredelse og have været en meget læst Folkebog. Ganske har man altsaa ikke tabt Folkevisen af Sigte; men vi spore ikke nogen Indflydelse paa Folkelivet og Digtekunsten, naar man undtager nogle enkelte Efterligninger af Kæmpevisestilen fra Slutningen af det 17de Aarhundrede; foruden den saakaldte Kiempebog, en Samling historiske Viser uden stort poetisk Værd[11]), har man den smukke Dannevirkevise: „Danmark, dejligst Vang og Vænge“, der er forfattet af Peder Syvs samtidige Præsten Laurids Kok, og er et vellykket Forsøg paa at træffe den gamle Tone, hvorfor den ogsaa er lyst i Kuld og Kjøn af vor Tid. I den første Halvdel af det 18de Aarhundrede sporer man kun i Jørgen Sorterups Heltesange fra Frederik den 4des Dage (Sehestedsvisen) en Gjenklang af de gamle Sange; Tiden manglede i alt for høj Grad poe-

tisk Sans til ret at kunne sætte Pris paa Middelalderens Digtning; vore kritiske Historieskrivere Gram, Holberg og tildels Langebek have kun nedsættende og haanlige Ord om den. I Slutningen af Aarhundredet bliver Kjendskabet til Folkevisen mere almindeligt; Sangene i „Balders Død“ og navnlig den fortrinlige Romance: „Liden Gunver“ i Fiskerne vise, at Evald er fortrolig med den gamle Digtning. Storms „Zinklars Vise“, Sneedorfs „Henrik Gerner“, P. H. Frimans, rigtignok forfejlede, „Axel og Valborg“ og enkelte andre Digte pege i samme Retning og give os et Vink om, at Aandslivet nu er i Færd med at søge nye Baner.

Først med det 19de Aarhundrede bryder det ny Kulturliv igjennem med Oehlenschlægers Fremtræden. Som en stærk Reaktion mod det 18de Aarhundredes kritiske Forstandsretning og dets Brud med alle Overleveringer fra Fortiden indtræder i Begyndelsen af Aarhundredet et pludseligt Omslag. Kjærligheden til Middelalderen vaagner op med fornyet Styrke; man vender atter tilbage til de gamle Folkesagn, til Æventyrene, til Middelalderens Idealer: Munken og Ridderen; under saadanne Forhold maatte de gamle Sange komme til at udøve en betydelig Indflydelse. Oehlenschlægers første Digte (Digtene af 1803 og 5) bære tilstrækkelig Spor heraf; det er de gamle Toner, der atter lyde til os, men i en rigere og nyere Behandling, i det det nordiske Stof paa en ejendommelig og interessant Maade forbinder sig med den sydlige Poesis Fremstillingskunst. Hele den nyere danske Digterskole hviler paa det samme Grundlag. Grundtvigs Poesi, hans Begejstring for Mythen, Ingemanns Æventyr, Sange og historiske Romaner, Heibergs romantiske Dramaer (Alferne og Syvsoverdag), Hertz's Svend Dyrings Hus, selv Andersens Æventyr og Chr. Winthers glimrende Lyrik ere en moderne Affødning af den gamle Digtning.

Med fornyet Iver har man samtidig kastet sig over

et grundigere Studium af de gamle Sange, der har fremkaldt bedre og mere omfattende Samlinger og Bearbejdelser. Allerede 1780—84 udkom Sandvigs og Nyerups: Levninger af Middelalderens Digtekunst (1ste til 2det Hefte). Abrahamsons, Nyerups og Rahbeks fuldstændigere Samling: Udvalgte, danske Viser fra Middelalderen, I—V Bind, 1812—14. I vore Dage udkommer Prof. S. Grundtvigs store Udgave: Danmarks gamle Folkeviser, I—IV, 1—3 H. 1853—72 (ikke afsluttet); den giver med udtømmende Fuldstændighed alle Opskrifterne af de enkelte Viser og indeholder omfattende literær- og kulturhistoriske Oplysninger. Af friere Bearbejdelser kunne nævnes: A. Oehlenschlæger: Gamle danske Folkeviser, 1840, (53 Viser) med et Forord af Udgiveren. A. F. Winding: Kæmpeviser, hvis Melodier ere harmonisk bearbejdede af Weyse. 1843. F. J. Schaldemose: Danske Kæmpeviser, ældre og nyere. 1846. N. Fred. Sev. Grundtvig: Danske Kæmpeviser til Skolebrug. 1847. Sv. Grundtvig: Danske Kæmpeviser og Folkesange fra Middelalderen, fornyede i gammel Stil (Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme). 1867. Sv. Grundtvig: Marsk Stig, dansk Folkevise fra det 13de Aarhundrede med Pennetegninger af Const. Hansen og Melodier af Berggreen. Kbhvn. 1861.

7. De danske Visers Forhold til de norske og svenske.

For ret at forstaa de danske Folkeviser maa man tillige stifte Bekjendtskab med de norske og svenske. Ligesom Viserne ere et af de Baand, der knytter vor Oldtid og Middelalder til Nutiden, saaledes danne de ogsaa et levende Forbindelsesled imellem os og de to andre nordiske Folkeslag og levere et nyt Bevis for de nordiske Stammers folkelige Enhed; vore Viser ere kun en enkelt Tone i det store Sangkor, der i fremfarne Tider lød gjennem Norden. De norske og svenske

Sange have en mærkelig Lighed med vore, ikke alene i Æmne og Indhold, men ogsaa i Udtrykket og Behandlingsmaaden, saa at det ofte er meget vanskeligt at afgjøre, i hvilket Land og hos hvilket Folk de enkelte Viser først ere opstaaede; saa inderligt er Slægtskabet mellem Danske, Norske og Svenske, at de som Brødre af én Familie ikke alene have Tanker, men ogsaa Ord og Behandlingsmaade tilfælles. Nogle af disse Viser, nemlig alle de, der behandle fælles-nordiske Æmner og derfor selvstændig og uafhængig af hinanden indbyrdes opstode hos ethvert af de tre nordiske Folk, ere blevne sungne overalt og paa Grund af det aandelige Slægtskab næsten énslydende; men andre, der paa Grund af Indholdet nødvendig fra først af maa tilhøre et af Folkene, ere vandrede ud fra den første Hjemstavn og forplantede til de andre Lande. Dette gjælder især om flere af de danske historiske Viser, navnlig de ældre, der ere udbredte over hele Norden; Viserne om „Valdemar og Tove", om „Kong Valdemar og hans Søster", om „Liden Kirstin og Dronning Sofie" gjenfindes ikke alene i Norge og Sverig, men ogsaa paa Island og Færøerne. Dagmarsviserne synges endnu paa Færøerne. Med det 13de Aarhundrede indtræder en Standsning i Forplantelsen, og der er intet Spor til, at Viserne om Erik Glipping og Marsk Stig ere blevne bekjendte udenfor Danmark. Men senere hen har Unionsperioden bragt de yngre danske Viser fra Dronning Margretes Tid til Sverig, ligesom omvendt svenske historiske Viser fra Midten af det 13de til hen i det 14de Aarhundrede om „Kong Birger og hans Brødre", om „Folke Lovmandsøn og Dronning Helvig" o. fl., der vistnok ere digtede i Sverig, herfra ere indvandrede til Danmark. Fra Norge have vi modtaget Viserne om „Rosmer Havmand", om „Axel og Valborg" og de ejendommelige Viser om „Hellig Olaf" [12]).

Andet Afsnit.

A. De mythiske Viser.

Benævnelsen Mythe bruges her i Ordets videste Betydning, i det vi derved forstaa „et Folks første og oprindelige Forestillinger om Naturens og Menneskets Liv, hvor allé Ytringer af Naturlivet tillægges personlige Væsener, og alle Menneskets Tanker og Lidenskaber opfattes som Indskydelser, venlige eller uvenlige, af uden for eller over Mennesket staaende personlige Magter“[18]).

Denne Kreds af Viser falder i følgende Afdelinger: I. De Viser, der ere Omdannelser af eddiske Gudekvad. II. Heltesangene, der ere en Behandling af den gamle heroisk-episke Digtning, dels af fremmed (gothisk), dels af nordisk Oprindelse. III. Tryllevisernе eller de hedenske Vidunderviser. IV. De kristelige Vidunderviser eller Legendeviserne.

I. De Viser, der oprindelig ere eddiske Gudesange, ere ikke mange i Tallet; vi have egentlig kun to: Visen om „Tor af Havsgaard“ og «Ungen Svejdal“; men paa Grund af sit Slægtskab med den foregaaende maa Visen om „Svend Vonved“ ogsaa føres herhen.

1) Visen om „Tor af Havsgaard“*) er en Omdannelse i Kæmpevisestil af det hedenske Kvad: Hamarsheimt eller Trymskvadet, der findes i den ældre Edda og handler om Tor, der forklædt som Frøja drager med Loke som Terne til Jætten Trym for ved en

---

*) Bearbejdet af N. F. S. Grundtvig: Danske Kæmpeviser, S. 138. S. Grundtvig: D. Kæmpev. og Folkesange, S. 1.

List at faa den stjaalne Hammer tilbage. Denne Vise maa være digtet i den første kristne Tid, hvor Folket mindedes Sangene om de gamle Guder. Visen har bevaret Oldkvadets Hovedtræk; men i én Henseende er der foregaaet en stor Forandring, i det de handlende Personer ikke længere tænkes som Guder, men fremtræde i middelalderlig Forklædning. Tor i Trudvang bliver til en Herremand, Tor af Havsgaard, Loke til hans Broder, Lokke Løjemand (ɔ: Loke, Løvøs Søn) og Frøja til Jomfru Frøjeborg, Jætten Trymer til Tossegreven (Tursehøvdingen) af Nørrefjæld. Mythens overgivne, humoristiske og lystige Skjæmt er derimod bevaret og klinger gjennem hele Visen, ikke mindst i Slutningsverset:

„Nu ville vi drage til vort Land,
Mens Bruden er vorden Enke".

Det dunkle Ord „sverken" i Omkvædet: „Saa vinder man sverken" mener Professor Bugge mulig er det oldnordiske svarkr (Hunkj.), en stolt, heftig Kvinde; Omkvædet vilde da være at opfatte ironisk[14]). Sv. Grundtvig har i „Danske Kæmpeviser og Folkesange" optaget et andet Omkvæd: „Tor han tæmmer Fole sin i Tømme" efter norske og svenske Opskrifter.

2) Et andet eddisk Kvad er behandlet i Visen: „Ungen Svejdal"*). Denne Vise er nemlig, hvad der nu er blevet oplyst, en Bearbejdelse af de to eddiske Digte: Grógaldr og Fjølsvínsmál, og det er herved blevet godtgjort, at disse to Sange oprindelig have udgjort ét Kvad; men den indre Sammenhæng var allerede forglemt paa Island, da de bleve nedskrevne. Visen har bidraget til at kaste Lys over det hidtil dunkle og uforstaaelige Fjølsvinsmaal. Visens Indhold er, at en Svend

*) Bearbejdet af N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpev.: Ungen Svegder, S. 105.

Svejdal (bedre end Svegder, Svendal; Fjølsvinsmaals: Svipdagr) er af sin Stifmoder bleven runebundet for en ubekjendt Mø; han gaar da til sin Moders Høj, vækker hende med sine Klageraab og søger Raad og Trøst hos hende. Hun giver ham de synlige Gaver: en Fole, et Sværd, et Skib m. m. (i Grógaldr galdrer hun over ham), der skulle hjælpe ham paa hans Udfart i Verden for at finde den ubekjendte Mø. Han drager afsted, naar det fremmede Land, hvor Møen, hensunken i daadløs Dvale, længselsfuldt venter ham, der af Skæbnen er bestemt til at være hendes Befrier. Det er meget interessant at sammenligne Visen med de to anførte eddiske Digte og se den Troskab, med hvilken en dansk Folkevise har bevaret det gamle Kvad[15]).

3) Svend Vonved*). Denne i mange Enkeltheder endnu dunkle Vise staar i flere Henseender den foregaaende meget nær, skjønt man ikke, som ved de andre, kan nævne noget bestemt eddisk Kvad, til hvilket den kan føres tilbage; men ved sit mythiske Præg tilhører den hin fjærne Oldtid, i hvilken Svejdalsvisen har sin Rod. Den er kommen til os i en meget forvansket Skikkelse; end ikke de forskjellige Opskrifter stemme overens indbyrdes, saa at der her aabnes Kritiken en vid Mark. Svend Vonved, en ved Harpen drømmende Yngling, opfordres af sin Moder til at drage ud i Verden for at hævne sin Faders Drab; Moderen galdrer over ham, hun baade forbander og velsigner ham (et Træk, der har forvoldet Kritiken de største Vanskeligheder; her er maaske sket en Sammensmeltning af to Personer: Moderen galdrer over ham, medens Stifmoderen, der sender ham ud i Verden, forbander ham). Han drager ud, han bestaar Æventyr, fælder Kæmper og hævner sin Faders Død. Omsider vender han sejrrig hjem efter at have gjæstet Kong Vidrik (derved er

*) Bearbejdet af A. Oehlenschlæger: Gl. d. Folkeviser, S. 29.

Visen i en af Opskrifterne bragt i Forbindelse med Dideriksagnet, „en vilkaarlig, skjønt folkelig Tilknytning“); foran Borgen dræber han den onde Stifmoder med samt hendes Troldkvinder. Som rent nordisk-mythiske Træk i denne Vise kunne fremhæves: Moderens Galdren, der her, mere oprindelig, træder i Stedet for Svejdalsvisens Gaver; Hyrden paa Højen, der viser Svend Vonved Vejen (jfr. Skirnismaal. Str. 11); endelig Gaaderne, som denne forelægger, og som kunne paavises i vor gamle Poesi. Er nu desuden Vidrik, som Prof. Bugge mener, en Forvanskning af Vidrir, et af Odins Tilnavne, er der stor Sandsynlighed for, at ogsaa denne Vise med sine mange andre mythiske Hentydninger skylder et tabt Gudekvad sin Oprindelse[16]).

II. Heltesangene eller de heroisk-episke Digte. Disse Viser ere i egentlig Forstand „Kæmpeviser“, da her tales om Væsener af overnaturlig Størrelse og overnaturlige Kræfter. Det er Karle, der rage op over Bøgetoppe; naar de slaas, gaar det blodigt til, der flyder Strømme af Blod; de sætte let med Hesten over den højeste Borgmur. Naar Orm Ungersvend støder med sit Sværd mod Bjærget, brister det; Hr. Genselin kaster Hjælmen af Nakke, saa at hans Moder hører det over tre Lande. Hans Brud spiser ved Gildet med en Graadighed som Tor hos Trymer; naar man anviser Bruden Sæde paa den Marmorsten, brister den under hende, og for at hun kan komme ind i Brudehuset, maa man tage femten Alen af Muren. Skulle slige Kæmper danse, forslaar en almindelig Gildestue kun lidt; Dansepladsen er en hel Mark, og i en af Viserne gaar Dansen gjennem hele Sønderjylland fra Ribe til Sli; men den mindste af de dansende var ogsaa femten Alen fra Fodsaalen til Knæet. Af disse Træk, der let kunne forøges med mange flere, fremgaar denne Digtnings høje Ælde; Oldtidens Tankegang, dens mægtige Indbildningskraft, Forkjærligheden for det storslaaede

og kæmpemæssige gjenspejler sig alle Vegne i en forvirret Blanding med Middelalderens Sæder. Vi bevæge os her ikke i Historiens, men i Digtningens vidtstrakte Rige, og ethvert Forsøg — og sligt er jo gjort — paa at henføre disse Kæmper, Konger, Helte til bestemte historiske Personer, Tider og Begivenheder maa fuldstændig mislykkes. Vi have for os et ældgammelt Sagnstof, der allerede i en fjærn Oldtid har været behandlet i større Kvad, og som dels tilhører den gothiske Stamme som Fælleseje, dels særlig hører hjemme hos Nordboerne. De vigtigste Sagnkredse, der ere behandlede i vore Viser ere: det gothiske Vølsungsagn, det tyske Dideriksagn, det frankiske Holger Danske Sagn og flere særlig nordiske, som Sagnet om Hagbard og Signe, om Regnar Lodbrog, Angantyr o. fl.

1. Vølsungsagnet har haft en betydelig Udbredelse; det var ikke alene bekjendt for Nordboerne, men ogsaa Sachser, Burgunder og Franker regnede det til deres ældste Folkeminder. I sin ældste Skikkelse findes Sagnet i de eddiske Sange, i en senere prosaisk Bearbejdelse i Vølsungasaga og Vilkinasaga; paa tysk er det i Middelalderen efter ældre, nu aldeles forsvundne tyske Folkesange, blevet omdannet til et Heltedigt: Nibelunge Nôt. Dette Sagn gjenlød i Danmark og paa Færøerne i flere Kæmpeviser.

En af Hovedheltene i denne berømte Sagnkreds er Sigurd, Sigmunds Søn, efter Drabet af Ormen Faavne, der hvilede paa Guld, kaldet Faavnesbane. Han blev opfostret i sin Stiffader Hjalpreks Gaard af sin Fosterfader Regin, Broder tif Faavne, og af denne opfordres han til at dræbe Ormen for Guldets Skyld. Denne Heltedaad besynges ikke i de fire Sange, der ere tilbage paa Dansk*). I vore Viser kaldes han Sivard

*) Nemlig: Viserne om Sivard Snarensvend, Sivard og Brynild, Frændehævn og Grimilds Hævn.

Snarensvend. Visen med dette Navn fortæller om hans første Udflugt i Verden for at gjæste sin Morbroder Griper, der i Visen er gjort til Danekonge. Af sin Moder har han faaet Hesten Graamand (i Edda Grani ɔ: den graa), og med den sætter han over Borgmuren til Rædsel for Fruer og Jomfruer.

Den anden af Sigurdsviserne: Sivard og Brynild, omtale vi lidt udførligere, da den, behandlet af S. Grundtvig i „Danske Kæmpeviser og Folkesange"*), er let tilgængelig, men i den nuværende, vistnok meget forvanskede Skikkelse, ikke vil kunne forstaas uden følgende nøjere Oplysning. Efter at Sigurd har dræbt Faavne, kommer han til Hindefjæld (i vore Viser Glarbjærget), hvor Brynhild boede hos sin Broder, Kong Atle i Huneland; han bliver forelsket i hende, lover at ægte hende og ingen anden, giver hende Ringen Andvaranaut som Pant paa sin Troskab og drager bort (Vølsungasaga Cap. 24). Sigurd kommer til Kong Gjuke, der er gift med den troldkyndige Grimhild. Deres Børn (Gjukunger eller Niflunger) ere: Gunnar, Hogne, Guthorm og Datteren Gudrun (i vore Viser Signild). Ved en Trylledrik faar Grimhild Sigurd til at glemme Brynhild. Sigurd ægter Gudrun og indgaar Fostbroderskab med Gunnar og Hogne. Grimhild raader sin Søn Gunnar til at fri til Brynhild; men omkring hendes Sal brændte en Ildslue, og hun havde efter Skæbnens Bud kun at ægte den, der gjennem Ilden trængte ind til hende. Sigurd og Gunnar ride afsted til Hindefjæld, Gunnars Hest vil ikke gaa igjennem Luerne, hvorfor han laaner Sigurds Hest, den berømte Grane; men Gunnar kan ikke faa den af Stedet. Sigurd skifter Skikkelse med Gunnar, sætter sig paa Grane og rider da gjennem Ilden ind til Brynhild, tager Ringen Andva-

*) Sv. Grundtvig: Danske Kæmpeviser og Folkesange, S. 7.

ranaut, med hvilken han tidligere fæstede hende, af hendes Haand og stikker en anden Ring af „Faavnes Arv“ paa hendes Finger. Brynhild er nu gift med Gunnar, men véd ikke andet, end at det er ham, der trængte gjennem Ilden og trolovede sig med hende. Dog drages Brynhilds Hjærte til Sigurd, og det bæres hende altid for, at det er ham og ikke Gunnar, hun efter Skæbnens Bestêmmelse egentlig tilhører. Med de følgende Begivenheder begynder Visen. En Dag gaa Brynhild og Signild (Gudrun) til en Aa for at to; det kommer til en Ordstrid mellem Kvinderne, Brynhild opdager Ringen Andvaranaut, med hvilken Sigurd fordum fæstede hende, paa Signilds Haand. Det kommer til en Forklaring, og Brynhild erfarer da, hvorledes hun er bleven bedraget af den Mand, hun elsker højest af alle, og som med Rette tilkom hende. Hun beslutter at hævne sig og overtaler sin Mand Gunnar (i Visen kaldes han Helled (ɔ: Kæmpe) Haagen, en Forvanskning af Hogne, da den danske Vise forvexler Gunnar med denne) til at myrde Sigurd med hans eget Sværd. At han dræbes ved sit eget Sværd (Gram, her kaldet Adelring), i Højeloft og af Gunnar, ere Træk, ejendommelige for den danske Vise (i de eddiske Sange dræbes Sigurd ikke af Gunnar, men for ikke at krænke Stalbroderskabet bevæger han sin yngste Broder Guttorm til at gjøre det). I Højhed og Kraft kan vor Vise ikke maale sig med Oldkvadet; men denne senere folkelige Gjengivelse fortjener dog, bemærker S. Grundtvig, „venlig Opmærksomhed som et Vidnesbyrd om det danske Folks Troskab mod sine ældste og ædleste Minder.“

Niflungernes endelige Undergang behandles i de to Viser: „Frændehævn“ og „Grimilds Hævn“. I den første tror Sv. Grundtvig at gjenkjende Sagnet i dets nordiske Skikkelse, i den anden derimod i den tyske Form. At dette Sagnstof i tysk Viseform tidlig er trængt herind, allerede i det 12te Aarhundrede, fremgaar af

Saxes bekjendte Beretning om den sachsiske Sanger, der for at advare Knud Lavard sang en Vise „om Grimilds velbekjendte Forræderi mod sine Brødre“[17]). Der er selvfølgelig nogen Forskjel i Behandlingen mellem de danske og de tyske Viser; Gudrun kaldes hos Tyskerne Grimhild. Foruden den oprindelig danske Bearbejdelse af Sigurdsviserne har man altsaa i det 12te Aarhundrede, i det mindste paa Saxes Tid, ogsaa kjendt Völsungsagnet i tysk Viseform[18]).

2. Dideriksagnet. Sagnet om Kong Diderik af Bern og hans Kæmper har ligeledes haft en betydelig Udbredelse blandt de gothiske Stammer, og allerede tidlig have Tyskerne tilegnet sig Diderik af Bern som deres Nationalhelt. Sagnet er blevet behandlet i ældgamle, nedertyske Sange, der ere opstaaede længe før Karl den stores Tid; men de forefindes ikke mere i deres oprindelige Skikkelse. Medens disse Sange ere forsvundne i deres egentlige Fædreland, hvor de ere gaaede over i senere, mere eller mindre vilkaarlige og forvirrede Bearbejdelser som: Nibelunge-Nôt og Vilkina-Saga eller Diderik af Berns Saga, ere de tidlig indvandrede til Danmark, hvor de i selvstændig Behandling ere bevarede i vore Dideriksviser, af hvilke vi have 7 tilbage.

Kong Diderik er en ren mythisk Skikkelse, formet igjennem Aarhundreder ved bestandige Tildigtninger af virkelige historiske Træk; thi Sagnet danner sig ligesom Bækken ved Tilløb fra mange Kilder, medens dets første Udspring taber sig i Tidernes Mørke. Navnet Diderik er ikke noget Egennavn og betegner blot „Folkekongen“ (af þjóð, Folk og ríkr, Konge) og kan derfor passe paa Tusinde. De forskjellige Forsøg paa at anvise ham en bestemt Plads i Historien og gjøre ham til en virkelig historisk Person ere kun løse Gisninger; af disse er ingen bleven mere almindelig end at gjøre Kong Diderik til den østgothiske Konge Theodorik d. store; men det

er en hel løs Paastand, greben ud af Luften, da der saa godt som ikke findes et eneste Lighedspunkt mellem denne Konge og Sagnets og Sangenes Kong Diderik. I Sagnet fremtræder Kong Diderik, omgiven af en Hird af berømte Helte, som hans uadskillelige Ledsagere og Stalbrødre, f. Ex. Vidrik Verlandssøn, Orm Ungersvend o. m. fl. Da de forskjellige Sagnkredse saa let blandes med hinanden, optræde i de danske Dideriksange Personer, som oprindelig ikke høre hjemme her f. Ex. fra Sigurdsviserne: Sigurd Snarensvend, Helle Haagen; Svend Vonved og Holger Danske fra andre Sagn.

Kong Dideriks Land kaldes Bern, i mange af vore Viser hedder hans Borg Hald („De vare syv- og syvsindstyve, der de uddroge fra "Hald"). Hans Modstander Kong Isak eller Isses (i nogle Opskrifter Kong Nielus) hersker over Birtingsland og bor paa Brattingsborg. Ligesom Personerne tilhøre Digtningen, saaledes ere disse Stedsnavne ikke geografiske, men mythiske Betegnelser. Hald betyder en Klippe eller en Hal, hvilket beror paa, om man henfører det til det islandske hallr (Klippe) eller höll (Hal). Birtingsland (af bjært, isl. bjartr. [1]) lys, klar, [2]) berømt, udmærket) betegner det udmærkede, det berømte Land, og Brattingsborg kan udledes af brattr, stejl eller er blot en Forvanskning af Birting; paa samme Maade forholder det sig med de øvrige Stedsnavne, der forekomme i Viserne; enten ere de Fællesnavne og maa opfattes i ubestemt Almindelighed, eller ogsaa ere de rent æventyrlige, for en dybere Betragtning maaske mythiske. — I hvilket Forhold vore Dideriksviser staa til de tyske, er det for Øjeblikket umuligt at opklare; saa meget synes vist, at de ingenlunde ere slaviske Efterligninger, men snarere maa betragtes som fri og uathængige Bearbejdelser af de gamle tyske Folkesange. At det forholder sig saaledes, skjønnes af enkelte Træk, hentede fra Vi-

serne selv. Medens Tyskerne ere tilbøjelige til at gjøre Kong Diderik, som deres Nationalhelt, til en uovervindelig Kæmpe, der altid har Sejren paa sin Side, fremstilles han anderledes i vore Viser, hvor man finder en Fornøjelse i at lade ham træde noget i Skygge for de andre Kæmper; han er ikke fri for at være lidt ræd; da han tror, at Vidrik Verlandssøn er bleven dødelig saaret af Langben Rise, bliver Diderik bange og vil vende om igjen; i Visen om „Stærk Diderik og Holger Danske" bliver han og hele hans Hær slaaet sønder og sammen af de Danske. Efter Prof. Grundtvigs Undersøgelser ere Dideriksangene aldrig i Middelalderen blevne stedfæstede i Danmark; men Folket har altid haft en Fornemmelse af, at disse Viser vare en fremmed Arv, og at deres Helte ikke havde Hjemsted hos os. Naar man ikke desto mindre efter Reformationen hyppig søger at paavise Verlandsherreder, Videriksshøje, Birtingsskove og Brattingsborge herinde, og naar man med stor Vilkaarlighed har haft travlt med at gjøre Vidrik Verlandssøn til en nordisk Helt, til en Søn af Vølund, godtgjør Grundtvig, at alle disse Stedfæstelser stamme fra de lærdes Studerekammer; herfra ere de gaaede over i trykte Bøger, ad den Vej vandrede ud i Folket, for atter at vende tilbage til Bøgerne som ægte, folkelige Sagn. Vedel har gjort Begyndelsen, og hans Fodspor er blevet efterfulgt af andre lærde i det 16de og 17de Aarhundrede; man kan overbevise sig herom ved at efterlæse Indledningerne til Viserne hos Peder Syv[19]).

Blandt Dideriksviserne omtales her lidt nærmere følgende af de mest bekjendte:

a) Kong Diderik og hans Kæmper. Kong Diderik drager med alle sine Mænd mod sin Fjende Kong Isses (Isak, Nielus) paa Brattingsborg; paa Vejen fælder den djærve Vidrik Verlandssøn Jætten Langben Rise; endelig opslaa Kæmperne „deres Tjald" foran Borgen; alle Kong Dideriks Mænd nævnes med deres

Kjendingsmærker (Skjoldmærker). Sivard Snarensvend, der her indføres mellem Kong Isses's Mænd, udfordrer en af Kong Dideriks Kæmper til en Tvekamp; Loddet træffer unge Hr. Humble. Efter Kampen opdager Sivard, at unge Hr. Humble er hans Frænde; de aftale en Spøg med hinanden, og Humble binder Sivard til et Egetræ. Da Folk ile til fra Lejren og Borgen for at se, hvad der er sket, rykker han Egen op med Roden, og det hele ender paa en uventet Maade med en lystig Dans ind paa Borgen af Kong Dideriks og Kong Isses's Mænd i den bedste Forstaaelse:

Og der danser og den stærblinde Svend
Med Egen under sit Bælte.

Det sidste Afsnit af Visen, Enekampen med Humble er bearbejdet af Oehlenschlæger og N. F. S. Grundtvig under Navn: Sivard Snarensvend: „De vare syv og syvsindsti, der de droge ud fra Halde"*).

b) Kong Diderik og Løven**). Kong Diderik træffer engang en Løve, der er angreben af en Lindorm (Drage). Han iler ædelmodig Løven til Hjælp, frelser Løven, men Dragen fører baade ham og Hesten med sig ind i Bjærget. Her finder han Sværdet Adelring (ɔ: Sigurdssværdet Gram), dræber dermed den sovende Drage og dens Unger; Løven hjælper ham ud af Bjærget og følger ham siden som hans tro Ledsager.

Det er de gamle (østerlandske) Sagn om Kampe med Drager eller Lindorme (i Norden: Sigurdssagnet og Regnar Lodbrogs Kamp med Lindormen), der her foreligge i en senere Udvikling, hvor et nyt Dyr, Løven, er kommet til. I denne Skikkelse fremtræder Sagnet i det bretonske Artussagn, hvor Dragekampen henføres

---

*) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpeviser, S. 124. A. Oehlenschlæger: Gl. d. Folkev., S. 40.

**) A. Oehl.: Gl. d. Folkeviser: Kong Dideriks og Løvens Kamp med Lindormen, S. 14.

til Ivan med Tilnavnet Løveridderen, og herfra er det saa gaaet over i andre Forbindelser, her i Dideriksagnet. Dideriks Kamp med Dragen fortælles i Vilkinasaga. Hvilken Rolle Dragekampen har spillet hos os i Middelalderen, ser man bedst af de mange Sagn og Æventyr om Drager og Lindorme og af dens Anvendelse som Motiv for de ældste Forsøg i Kunst, baade i Sten og paa Træ. Kæmpevisen er i en nyere Form behandlet af Oehlenschlæger i Romancen „Løveridderen", hvor han uden „at tilføje noget i Plan eller Opfindelse blot ved en fyldigere og farverigere Udførelse af Detaillen afvinder det hele en ny Interesse, saa at det gamle Æventyr overrasker os som et helt nyt Digt"[20]).

c. Visen: Ulv van Jærn. Denne Helt bliver i Visen gjort til en Søstersøn af Kong Diderik (der her kaldes „Dankonning") og hævner sin Faders Bane paa Kong Vendil, nærmest ved Hjælp af Vidrik Verlandssøn*).

Ligesom Dideriksviserne hos os og i Tyskland tidlig ere blevne knyttede til Völsungsagnene, saaledes ere ogsaa en Del Viser, der oprindelig vare rent nordiske og selvstændige Kvad, blevne satte i Forbindelse med Dideriksagnkredsen. Det er f. Ex. Tilfældet med Visen om „Orm Ungersvend og Bærmer-Rise"**), der beskriver Orms første Bedrift, hvorledes han fælder Uhyret Bærmer-Rise, der begjærer Kongens Datter til Ægte. At Orm om Natten gaar ud til sin Faders Gravhøj for at faa Sværdet Birting, er et ægte nordisk Træk, der minder os om Hervør paa Samsø. (Se Hervarar Saga Cap. 7). Vore to Viser om „Hr. Raadengaard," høre heller ikke fra først af hjemme i Dideriksagnet, skjønt denne Helt nævnes mellem Dideriks Kæm-

---

*) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpeviser under Navnet: Vidrik Velandsøn, S. 118. A. Oehl.: Gl. d. Folkev.: Vidrik Verlandsøn og Ulv af Jern, S. 21.

**) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpeviser: Orm Ungersvend, S. 113.

per; den ene af disse, der er behandlet af N. F. S. Grundtvig*), er utvivlsomt af nordisk Oprindelse. Vi nævne i denne Forbindelse den bekjendte Vise om „Stærk Diderik og Holger Danske". Den er aabenbart af yngre Oprindelse og har intet med de egentlige Dideriksviser at gjøre. Ligesom Stærk Diderik repræsenterer Tyskerne, er Holger Danske her allerede fremtraadt som Danskhedens Forkæmper, som vor Nationalhelt, der sætter en Grænse for Tyskernes Overmod og Praleri. Uden at sigte til nogen bestemt historisk Begivenhed, er Indholdet af Visen fuldt berettiget i Tysklands idelige Angreb paa Danmark. Professor S. Grundtvig formoder, at Visen kan være digtet i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, da Knud Lavard som Landeværnsmand for Sønderjylland tappert værgede Danmarks sydlige Grænse (1115—1118). Dens yngre Oprindelse er kjendelig deraf, at man ikke længer véd ret Besked om Personerne, men blander dem mellem hverandre. Ulv van Jærn og Vidrik Verlandssøn kæmpe paa Holgers Side; derimod faar Diderik den gammel-danske Bærmer-Rise og den ellers ubekjendte Sverting, der dog vistnok at dømme efter Navnet (af svart, sort) hører hjemme i en nordisk Sagnkreds**).

3. Holgersagnet. Visen om Holger Danske og Burmand. I den nyere Tid er der blevet anstillet mangfoldige omfattende Undersøgelser angaaende dette Sagn, uden at det dog har været muligt at kunne paavise dets Udspring, dets ældre Skikkelse og Forekomst i Nordens Oldtid; alle Spor føre sønderpaa. Saaledes som det foreligger i Christiern Pedersens „Olger Dan-

---

*) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpeviser under Navnet: Runegaard, S. 161.

**) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Holger Danske og Stærk Diderik, S. 84.

skes Krønike". er det egentlig blevet uddannet i Nordfrankrig hos Normannerne igjennem flere større episke Digte, der senere igjen bleve omdannede til en Ridderroman i Prosaform, af hvilken Chr. Pedersen i Paris har udarbejdet sin Krønike. Denne Bog blev en udbredt Folkelæsnig i Danmark i det 16de og 17de Aarhundrede tilligemed sin Jævning Krøniken om Karolus Magnus; efter Reformationen har Holgersagnet først ret fæstet Rod her hjemme, og med Krøniken som Grundlag have de bekjendte Folkeæventyr og Sagn udviklet sig i en forholdsvis nyere Tid. Holger Danske sidder under Kronborgslot, og naar Landet er i den yderste Nød, skal han rejse sig og slaa vore Fjender; han er bleven vor nationale Skytshelgen, en Repræsentant for den vakte Folkeaand; under Tidernes store Tryk i vore Dage er Forestillingen om ham, som en Hjælper i Nøden, ret bleven levende, hvortil Digternes Sange, men fremfor alt Ingemanns Digt: Holger Danske har bidraget. — Hvorledes hænger det nu sammen med Holgersagnet i Middelalderen? Kæmpevisen om „Holger Danske og Burmand" synes at give os Ret til at regne Holgersagnet til et af vore hjemlige Minder; men man maa ikke tillægge denne Vise, der desuden er enestaaende, alt for stor Betydning; thi fordi den er sungen her, deraf følger ikke, at den ogsaa er opstaaet paa dansk Grund. Alle de nyere Granskninger af fremmede og af vore egne lærde føre til det Resultat, at Holgersagnet i sin første Oprindelse ikke er dansk, ikke er nogen folkelig Erindring hos os, men at vi maa søge dets Kilde i frankiske Folkesagn og Folkesange[21]). At der har existeret baade frankiske og nederlandske Holgersange, er udenfor al Tvivl. Sagnet har været underkastet mangfoldige Vandringer; det er gaaet over baade i Karl den stores og Dideriks Sagnkredsen, og det er rimeligt, at Holgersangene tidlig ere vandrede herind samtidig med de tyske Dideriksviser.

Naar Holger Danske i Visen om Stærk Diderik allerede optræder som en dansk Nationalhelt, ligger deri, at de Danske meget tidlig have faaet Forkjærlighed for ham og kaaret ham til deres Ridder og aandelige Mærkesmand. Ligesom Diderik er Holger en mythisk Personlighed, hvilket ikke udelukker, at Sagnet paa sine lange Vandringer gjennem Tider og Lande er blevet udsmykket med mange Træk, laante fra historiske Personer og virkelige Forhold; man har paavist flere frankiske Høvdinger ved Pepins og Karl den stores Hof og i Slægtskab med disse Konger som Holger Danskes historiske Forbilleder. Rigtignok er Sagnet af fremmed Oprindelse; men dog bærer det ikke saa faa Mærker af en nordisk Tankeretning, der nok fortjener at erindres[29]). Ved Holgers Fødsel møde som ved Helge Hundingsbanes Vølverne med deres Spaadomme og bestemme hans Skæbne. Han er som Ørvarrod og Gest hin Blinde en vidtvandrende Kæmpe; Holger siges, som Starkad, at have levet i 300 Aar. Man maa dog være varsom med at drage Slutninger heraf; thi disse Træk vise os kun én af de Rødder, hvorfra Sagnet er oprundet. Normannerne bevarede, som bekjendt, længe de hjemlige Minder, og Holgersagnet kan derfor godt have modtaget slige nordiske Træk under sin Udvikling i Nordfrankrig i episke Digte og Romaner. — Folket har stedfæstet Holgersagnet paa forskjellige Steder i Landet (Sjælland og Sønderjylland); vore ældre Historieforskere have paa deres troskyldige Maade antaget ham for en dansk Kongesøn, en Søn af Gorm eller Gøtrik, og fordansket Navnet; Olger eller Holger er nemlig en folkelig Omdannelse af Udgerd — forekommer dog i en af Viseopskrifterne og i den gammel-danske Karl den stores Krønike — og den franske Form: Ogier.

Vor Vise om „Holger Danske og Burmand“ er vistnok af høj Ælde og maa betragtes som en indvandret Levning af de Viser, der laa til Grund for det

ældste franske Kunstdigt om denne Sagnhelt. Den fortæller om en grusom Hedning, Burmand, der begjærer Kongen af Ungerlands Datter til Ægte; men hun er trolovet med Kong Karvel. Paa Jomfruens Bøn løses Holger, der ligger fangen i Taarnet, kæmper med Burmand og fælder ham.

4. De særlig nordiske Sagn ere behandlede i mangfoldige Viser; enkelte skulle her berøres. En af de berømteste er Visen om „Hagbard og Signe"*). Sagnet om deres trofaste Kjærlighed hører til et af vore ældste Folkeminder og betragtedes allerede i det 9de Aarhundrede som ældgammelt. Saxe har, som bekjendt, opbevaret det i sin Danmarks Krønike — mærkeligt nok er intet af de gamle Oldkvad, hvori det utvivlsomt har været besunget, kommet til os — og henført Begivenheden til Sigersted ved Ringsted, hvor det paa hans Tid var stedfæstet. Ingen Vise har faaet en saa almindelig Udbredelse over hele Norden som denne; den er bleven sungen overalt, og Folket har henlagt Scenen for det sørgelige Optrin til de forskjelligste Steder, ikke alene til Sjælland og til Jyllands Hede; men trindtom i Sverig og flere Steder i Norge, helt op til Nordlandene, har man fundet Glæde og Tilfredsstillelse i indenfor sine Enemærker at kunne paavise Signes Bur og Habors Høj.

Fremdeles have vi Viserne om Regner Lodbrog: „Ormekampen" (Kongens Kamp med Ormen, der vogtede Tora Borgarhjorts Bur), „Regnfred og Kragelil", (Regners Frieri til Krage. Asløgsagnet)**). Viserne om Angantyr (Hervararsaga). De to Viser om Svend Felding***), hvoraf den ene: Svend Fel-

*) A. Oehlenschlæger: Gl. d. Folkev.: Hafbur og Signe, S. 51. S. Grundtvig: D. Kæmpev. og Folkes., S. 14.

**) En med denne nærbeslægtet Vise: Karl og Kragelil er bearbejdet af N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 225: Kragelille.

***) A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 44. N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 133, 129.

dings Pilegrimsfærd“ har en vis Lighed med Burmandsvisen. Svend Felding gjæster nemlig paa sin Pilegrimsfærd en Jomfru, der var i stor Nød og Kvide, fordi en Rise lægger Landet øde og ej vil have anden Kost end Fruer og Møer. Svend Felding kæmper med ham og overvinder ham; af Taknemmelighed tilbyder Jomfruen ham sin Haand; men Svend Felding afslaar dette Tilbud for ikke at svigte sin Fæstemø. I den anden Vise: „Svend Felding og Dronning Jutte“ sendes han udenlands for at hente Kongen en tysk Dronning. Visen spotter den tyske Dronnings Hovmod og Tyskernes Overmod og Praleri. — Hvem er Svend Felding? Det er et vanskeligt Spørgsmaal at besvare. Han er vel bekjendt i Folkesagn, der endnu ere meget udbredte i Jylland, især i Vesteregnen; men der er saare liden Lighed mellem Folkesagnenes og Visernes Svend Felding. Professor Grundtvig mener, at han er en folke-mythisk Personlighed, vistnok dannet i en forholdsvis senere Tid, men ganske i gammel Stil og er ligesom Holger Danske bleven et Symbol for den danske Nationalfølelse. Forskjellig herfra er Professor Bugges Opfattelse: han ser i ham en ældgammel mythisk Helt, men de gamle Sagn om ham ere aldeles forglemte eller forvanskede; i en senere Tid er imidlertid en ny Kreds af Sagn bleven knyttet til hans Navn, og medens S. Grundtvig mener, at Navnet Felding er en Omdannelse af „Ferdling“ (af at færdes) ɔ: Vandringsmanden, Pilegrimen, tror Bugge, at Navnet er en Afændring af „Fetling“, der skulde være det samme som Sinfjøtle eller Sinfetle, den i de eddiske Sange bekjendte Völsungkæmpe. Er dette rigtigt, saa ere rigtignok de oprindelige Sagn i høj Grad forvanskede; thi det er meget vanskeligt i de foreliggende Sagn og Sange at finde nogen Overensstemmelse med, hvad de oldnordiske Kvad berette om ham.

Efter al Sandsynlighed ere vore nuværende Fel-

dingsviser meget forskjellige fra de oprindelige saaledes, at de nyere ikke have andet end Navnet tilfælles med de ældre. Det er tydeligt nok, at Visen om Dronning Jutte maa være skreven i en senere Tid, da man havde faaet Lejlighed til at stifte Bekjendtskab med tyske Dronninger. „Da Erik Plovpennings Dronning, Jutte, er den eneste danske Dronning af dette Navn, kan der være Anledning til at antage, at Visen i hendes Dage har modtaget sit politiske Anstrøg“ [28]).

Den mærkelige Vise „Hævnersværdet“*) skulle vi endnu omtale; ogsaa den er af mythisk Indhold, den handler om Blodhævnen. At Vaaben, og især Sværdet, tillagdes personlige Egenskaber, var en i den nordiske Oldtid almindelig udbredt Forestilling. Heltens Grumhed, hans umættelige Blodtørst udtrykkes symbolsk i Sværdet, der kæmper af sig selv (Guden Frøjs) eller, engang draget, kræver Blod (Tyrving); men at et Sværd tillægges en saadan Personlighed, som Hr. Peders i Visen, at det taler med sin Herre og raser saa vildt, at han i sin Rædsel maa anraabe Guds Bistand for at faa det til at standse med Blodsudgydelsen, finder man ellers ikke Mage til.

Foruden den poetiske Betydning, man maa tillægge de i det foregaaende omtalte Viser, have de fremfor alt en overordentlig Interesse i videnskabelig og kulturhistorisk Henseende. Igjennem dem blive vi fortrolige med den ældre Middelalders Tanke- og Fantasiliv, der endnu bevægede sig i Oldtidens Forestillingskreds, træde ind i den store, brogede Sagnverden, der dels er en Arv fra Fortiden, dels former sig i nye Billeder under Indflydelse af den drømmende og æventyrlige Indbildningskraft, der er egen for Middelalderen, forfølge Sagnene paa deres lange og vildsomme

*) Bearbejdet af S. Grundtv.: D. Kæmpev. og Folkes., S. 40. N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 163.

Vandringer fra Stamme til Stamme, fra Folk til Folk, blive Vidne til, hvorledes de under denne Gang omformes, sammenblandes indbyrdes, opløses og forbindes, som Skyer paa en Sommerhimmel. Den nyere Videnskab er ivrig beskæftiget med disse Undersøgelser, der have noget meget tiltrækkende og ere af stor Betydning til Forstaaelse af Menneskehedens Kulturudvikling, naar engang det hele Billede samler sig for os til en overskuelig Helhed.

III. Trylleviserne, Vidunderviserne, eller som man ogsaa kalder dem de naturromantiske Viser, have ligesom de foregaaende deres Rod i Hedenskabet. Hertil henregne vi alle de Viser, der handle om overnaturlige Væsener: Trolde, Havfolk og Alfer, om Forvandlinger, om Runernes Magt og de dødes Igjenkomst. Nordboernes religiøse Tro hvilede som alle de forkristelige Religioner paa Naturtilbedelsen. Man tænkte sig den hele Natur, hvor alt er Liv og Bevægelse, opfyldt af en Mangfoldighed af levende Væsener; man troede paa Jætter og Trolde, paa Ellefolk og Havfolk. Til nogle af disse Væsener stod Mennesket i et fortroligt og venskabeligt Forhold; andre vare, som Jætterne, Guders og Menneskers arge Fjender; thi paa den ene Side drager Naturen os til sig med en uimodstaaelig Magt, paa den anden Side fylder den os med Gru og Rædsel. Enhver kjender af egen Erfaring, hvorledes vi af en lønlig Magt drages af det stille Hav, af Skovegnens Skjønhed, af den rislende Bæk og af de fjærne Bjærge, og dog kan Havet i Oprør, den dunkle, hemmelighedsfulde Skov, det mægtige Vandfald, det knitrende Lyn og Stormens Rasen vække Frygt og Gysen. Det er derfor let forklarligt, hvorledes man kom til at tænke sig hine Naturaander stillede i et dobbelt Forhold til Menneskene, baade som Venner og Fjender.

I hvor høj Grad Troen paa disse Væsener har været

grundfæstet hos de skandinaviske Folk, skjønnes bedst deraf, at Erindringen derom bevaredes ikke alene igjennem hele Middelalderen, men langt ned i den nyere Tid, og medens Troen paa de gamle Guder tidlig forsvandt, og deres Navne glemtes, holdt man derimod haardnakket fast ved Troen paa Trolde, Alfer og Havfolk. I sine Hovedtræk vedbleve vel de gamle Forestillinger om dem at være de samme; men det var umuligt andet, end at Kristendommen dog ogsaa paa dette Punkt efterhaanden maatte gjøre sin Indflydelse gjældende, lempe og forandre de overleverede Anskuelser, hvoraf Viserne ogsaa bære tydelige Spor.

I Oldtiden følte man sig i det hele Naturen nærmere, følte sig ligesom i et vist aandeligt Slægtskab med hine Væsener, og selv om man var sig bevidst, at der var en Fare forbunden med at hengive sig til dem, kunde dog den Helt, der modtog Gaver af Dværgene eller stred med et Sværd, som de havde smeddet, finde Vej til Valhal.

Anderledes blev det i Middelalderen. Kristendommen har ingen Medfølelse for Naturen; for den kristelige Bevidsthed er Naturen den faldne Natur, den syndige Natur; lige overfor denne Betragtningsmaade maa Naturens Aander forvandles til Uvætter og Dæmoner, der kun lure paa vor Fordærvelse, og at hengive sig til dem bringer ikke alene timelig Død, men ogsaa evig Fortabelse; enhver god Kristen maa derfor sky al Forbindelse med disse Magter. Fra denne Side betragtes de altid i vore Viser, som en Rest af Hedenskabet midt i en kristen Tidsalder.

Uden at ville nægte, at Indbildningskraften havde et vist Raaderum hos den hedenske Nordbo, og at en vis Romantik ogsaa fandtes i Oldtiden, var Sansen for Virkeligheden dog alt for meget vakt, Helten traadte for meget i Berørelse med den virkelige Verden til at kunne fordybe sig i et Drømmeliv. Middelalderen der-

imod er Fantasilivets Tidsalder; det laa i hele den katholske Kristenheds Tankegang at fornægte det nærværende og søge sine Idealer i et hinsidigt, finde Hvile for de higende Længsler i et Drømmens Rige, i en æventyrlig Trylleverden, der maatte søges langt borte i det fjærne og ubekjendte; man havde Vanskelighed med at faa Øje paa Tilværelsen, som den virkelig var, man var tilbøjelig til at skue den i en Farvepragt, der mere tilhørte Drømmen end Virkeligheden. Det vidunderlige fik i hin Tid en Magt over Mennesket, som det aldrig før eller senere har haft, og det er derfor intet Under, at Naturaanderne viste sig i et stærkere Farveskjær, i en mere broget Belysning, end den, hvori Oldtiden havde set dem. Navnlig uddannedes Forestillingerne om Alferne: hine lyse, lette, luftige Skikkelser, der danse i Maaneskinnet og med deres forføreriske og uimodstaaelige Sange daare Ungersvenden. Skildringen af dem viser noksom, at de tilhørte et Trylleland, mod hvilket denne Jord maatte synes et saare fattigt og ringe Opholdssted. Middelalderen lever i drømte Idealer og er derfor den romantiske Poesis Vugge[24]).

Efter disse almindelige Bemærkninger dvæle vi lidt nøjere ved, hvorledes de gamle Forestillinger om disse overnaturlige Væsener komme frem i vore Viser og Sagn.

I Oldtiden tænkte man sig Jætterne som Væsener af overnaturlig Størrelse og udrustede med overnaturlige Kræfter, et Samfund af Mænd og Kvinder, snart skjønne, snart grimme. De vare i Besiddelse af Ejendom, havde Guld, Kvæg og Bohave; deres Opholdssteder vare Skove, Bjærge og Heder. De vare vilde og raa, naar de tirredes til Vrede, men ellers godmodige, stundom listige og snedige. Ligesom de i deres udvortes Skikkelse vare plumpe og klodsede, saaledes hører Dorskhed og Sløvhed med til deres aandelige Væsen; de optræde altid som Guders og Menneskers Fjender.

Af denne Karakteristik fremgaar det klart nok, at de ere en Legemliggjørelse af de vilde Naturkræfter, og at den mørke Side af det menneskelige Væsen i dem faar sit ydre Udtryk. Noget anderledes vare Oldtidens Forestillinger om Dværgene. Ogsaa de boede i Jordens Indre, i Høje og Bjærge; men de tænkes som konstfærdige Smedde, der forarbejde kostelige Klenodier af Guld og Sølv og udmærkede Vaaben til Brug for Guder og Mennesker, hvem de paa enhver Maade tjene som velsindede Væsener.

Oldtidens Anskuelse om Jætter og Dværge smelter sammen i Visernes og Folkesangenes Skildringer af Troldfolket. Troldene tænkes snart som kæmpestore Væsener med uhyre Kræfter, snart, her i Danmark hyppigst, som Højenes Smaapuslinger.

Naar Folkesagnene ville forklare Aarsagen til voldsomme Naturomvæltninger, tilskrives det slige Væsener. De store Rullestene paa vore Marker ere kastede af en Trold; de mange Smaaøer i vore Sunde og Bælter ere dannede af Jætter; ogsaa Bakkers og Søers Oprindelse (f. Ex. Sagnet om Tissø) henføres til dem. De betegne i det hele den raa Naturtilstand i Modsætning til den dyrkede og fredede Natur (f. Ex. det fortræffelige Sagn om Jættepigen, der finder den pløjende Bonde). Som Hedninge hade de Kirkebygningerne, der efterhaanden rejste sig trindt omkring (f. Ex. blandt mange, Sagnet om Trolden Find og St. Lavrentius i Lund; Kundby Kirke ved Holbæk), og især er Klokkeringningen, der højt forkynder Kristendommens Sejr, dem yderlig forhadt og giver dem Anledning til at flytte bort fra deres Bakke; man gjenkjender i disse Træk nærmest de gamles Forestillinger om Jætterne. Men Erindringen om Dværgene er langtfra uddød; den gjenfindes i de mange Fortællinger om Trolde, der i deres Høje ruge over kostelige Skatte, der gjærne nærme sig Menneskene for at yde eller modtage Hjælp, for at laane alskens Red-

skaber af Bonden eller smedde en Sko til hans Hest (Jfr. Sagnene: Alterbægeret, Højfolket laaner Øl; Dværgkonen i Barnsnød; Troldenes Frygt for Torden; Smedden i Burhøj o. fl.)[25]).

Af Viser, der høre herhen, erindre vi om: „Trolden og Bondens Hustru“ eller „Bonden i Vildenskov“*), hvor „Forestillingen om en Kamp mellem den begyndende Kultur og overmægtige elementære Kræfter“ træder tydelig frem. „Hellig-Olavs Væddefart“ og „Hellig-Olav og Troldene“**) ere, som vi ovenfor have omtalt, oprindelig norske; i disse Viser ere paa en mærkelig Maade hedenske og kristelige Anskuelser om Troldenes Færd og Væsen sammenblandede. Olavs Kampe med Troldene omtales i Sagaerne, og det er klart nok, at han i Folketroen blev sammenstillet med Tor; han har ogsaa arvet hans røde Skæg.

I „Rosmer Havmand“***) have vi en Personliggjørelse af den vilde Hav- og Fjældnatur, og, da Jomfruen er flygtet fra ham, springer han ogsaa „i Flint“ af Harme derover.

I Visen „Germer (Germand) Gladensvend“†) tvinges Dronningen i Havsnød til for at frelse sit Liv at love et Uhyre, „den vilde Ravn“, „den lede Gam“, hvad hun bærer under sit Hjærte; hun giver uden at ane det sin Søn i Uhyrets Magt, som overfalder ham og drikker hans Hjærteblod. Æmnet og Tankegangen tilhøre øjensynlig den hedenske Oldtid; Dronningen, Germers Moder, og Sølverlad, hans Fæstemø, ere, hvad man kan se

---

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 143. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 67.

**) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Hellig-Olav og Troldene, S. 170. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 138, 144.

***) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Rosmer Havmand, S. 91. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 92.

†) S. Grundtv.: D. Kæmpev. og Folkes., S. 45. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 72.

af Fjederhammene oprindelig tænkte som Valkyrjer. — Men hvad skulle vi tænke paa ved Trolden, den lede Gam? I Halfs Saga 1ste Kapitel fortælles et lignende Træk; men her træder Odin i Ravnens Sted. Kong Alrek paa Hørdaland er gift med Signy, men ægter senere den skjønne Geirhild. Som rimeligt er, opstaar der Uenighed mellem de to Hustruer, og Kongen bliver nødt til at skille sig ved den ene af dem og lover da, at han vil beholde den, der kan brygge ham det bedste Øl. Geirhild paakalder Odin, der tilsiger hende Sejr over sin Medbejlerske, naar hun vil skjænke ham, hvad der er mellem hende og Bryggerkarret; hun var frugtsommelig og ofrer saaledes sin Søn til Odin. Er „den vilde Ravn" i Visen nu Odin, der i den senere Folkedigtning, hvad der ikke er uden Exempel, er bleven forvandlet til et blodtørstigt, dæmonisk Uhyre, eller skulle vi blot ved dette Væsen, der under et Uvejr paa Havet aftvinger Dronningen sit Løfte, tænke paa en Havjætte, en Personliggjørelse af Havets vilde Naturkraft, hvad Professor Grundtvig er tilbøjelig til?*)

I Modsætning til Troldene ere Alferne saare dejlige, og navnlig er Ellepigen forførende skjøn. Ogsaa de tænkes som et Samfund af Mænd og Kvinder, de bo i Højene, færdes i den milde Skjærsommernat; i

---

*) De ældre Opskrifter have alle: „den vilde Ørn", „den vilde Ravn" eller „den lede Gam" (ɔ: en æventyrlig Kæmpefugl; egentlig: Grib); først Vedel forvirrer den oprindelige Forestilling ved at indføre Betegnelsen: Valravn. Under dette Navn har Oehlenschlæger bearbejdet Visen i „Digte", 1803; men herved tænkes paa et ganske andet Væsen end det, vor Vise omtaler; Valravnen er et til Ravn forvandlet Menneske, et Menneske i Ravneskikkelse (jfr. Visen: „Verner Valravn"), medens der her ved den vilde Ravn tænkes paa et oprindelig ondt, menneskefjendsk Uhyre. Om Oprindelsen til Ordet: Valravn ere Fortolkerne uenige og usikre; sandsynligvis er Val-, det samme som Var- i Var-ulv (N. M. Petersen og S. Grundtvig).

Skovene og paa Engene danse de i Maaneskinnet. De ere Markens og Skovens Guddomme, en Personliggjørelse af Plantelivet, af den blomstrende Eng, den duftende Skov. De vække hos Mennesket de milde og livsalige Følelser. Hvor Ellefolket fæster Bolig, mærker man strax deres velgjørende Indflydelse; Marken giver rigere Afgrøde; Træerne bugne af Frugter; Luften er mild og varm. (Jfr. L. Tiecks skjønne Æventyr: Alferne, oversat af Oehlenschlæger i Æventyrene; dramatisk behandlet af J. L. Heiberg i Skuespillet: Alferne).

Men i vore Viser fremtræde Ellefruen og Ellepigen paa en anden Maade. De ere lokkende, daarende og forføreriske Væsener, en Legemliggjørelse af Sanselighedens Fristelser og berusende Magt, som det er saare farligt at hengive sig til, og som oftest styrter sit ulykkelige Offer i Elendighed. Deres Skjønhed er fortryllende, men falsk; de ere dejlige, naar man ser dem forfra, men bagtil hule, som et Dejtrug. Den Ungersvend, de lokke ind til sig i Højen, gaar fra Vid og Sans; han glemmer for deres Skyld alt, hvad der ellers har været ham kjært i Livet: Fæstemø, Modersmaal (Hr. Bismer i Elvehjem), eller han mister Livet, som Hr. Oluf i Elveskud, hvem Ellepigen slaar til Døde, maaske et Symbol paa aandelig Undergang og Fortabelse.

„Hr. Bismer i Elvehjem", „Elvehøj" og „Elveskud" ere de udtryksfuldeste og skjønneste af Viserne om Elvefolket*).

Lignende Tanker forbandt man med Havfolket. Havet er saare skjønt, det drager os med et sælsomt Trylleri, men det er falsk og farligt; Havmandens Tale er slesk og skuffende, han styrter den unge Mø, der hengiver sig til ham, i Fordærvelse. Havets Dyb er

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 175, 173, 178. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 98, 101.

gaadefuldt og hemmelighedsfuldt, og man tillagde derfor Havfolket Spaadomsgave. Disse Væseners Kjærlighed til Musik — Nøkken, der sidder paa Floden og slaar sin Strengeleg — er et Symbol paa Bølgernes Brusen og Bækkens melodiske Rislen. Vi have flere Viser, der behandle dette Æmne: f. Ex. Visen om „Agnete og Havmanden"*), „Havfruens Spaadom"**), „Nøkkens Svig"***), „Harpens Kraft"†).

Viserne om Forvandlinger og Omskabninger hvile paa overnaturlige Forestillinger, der ligesom de foregaaende have deres Oprindelse fra Oldtiden. I Völsungasaga fortælles om Kong Siggeirs Moder, at hun forvandlede sig til en Elg; Sigmund og Sinfjøtle træffe i Skoven to Kongesønner sovende, over dem hang to Ulvehamme, som de iføre sig og øve nu i lang Tid stort Hærværk i Kong Siggeirs Land. Sigmunds Søster, Signy, omskifter sig til en Troldkvinde og avler i hendes Skikkelse Drengebarnet Sinfjøtle med sin Broder††). I Middelalderen som i Oldtiden betragtedes dog slige Kunster som forkastelig Trolddom. Vi have mangfoldige Viser, der handle om slige Forgjørelser: en almindelig udbredt Overtro, der vedblev at være herskende meget langt ned i Tiden og under en lidt ændret Form endnu ikke ganske har tabt sig hos Almuen. Det er i Viserne som oftest en ond Stifmoder, der bevirker Forgjørelsen f. Ex. „Jomfruen i Linden"†††), „Nattergalen"*†), „Dalby-Bjørn"**†).

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 141. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 108.

**) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 88. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 164.

***) S. Grundtv.: Danmarks gl. Folkeviser. II, 57.

†) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., under Navnet: Guldharpen, S. 168.

††) Se Völsungasaga. Cap. 5, 8, 7.

†††) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Lindemøen, S. 166.

*†) Smstds.: Nattergalen, S. 154. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 104; jfr. hans Romance: Fuglefængeren. „Digte". 1803.

**†) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 147.

Fortryllelsen kan løses paa forskjellig Maade, snart af et elsket Væsen, en Broder, Søster, Fæstemand eller Fæstemø ved et Kys, altsaa ved Kjærlighedens alt besejrende Magt: f. Ex. „Jomfruen i Linden“, „Græshoppen“*); snart derved, at Befrieren saarer sig selv og lader sit Blod flyde (f. Ex. „Jomfruen i Fugleham“**) eller ved at saare det fortryllede Væsen („Nattergalen“) eller ved at paakalde Guds, Kristi eller den hellige Jomfrus Navn (f. Ex. „Dalby-Bjørn“, „Bonden og hans Hustru“, „Jomfruen i Linden“, „Lindormen“***).

Viserne om Runernes Magt. I Oldtiden betragtede man Runekunster som Udtryk for den højeste Visdom. Odin betragtedes som Runernes Opfinder, og ligesom han i Hávamál roser sig af, hvad han var i Stand til at udrette med dem, saaledes var det ogsaa Heltens største Hæder at anvende dem. Med Glæde lærer Sigurd Faavnesbane af Brynhilde alle hemmelige Runekunster.

I Middelalderen ansaa man alt sligt for en stor Synd, og den Ungersvend, der letsindig øvede Runekunster, gjorde sig skyldig i en Brøde, som vanskelig kunde sones. I Viserne omtales i Almindelighed kun Elskovsruner, hvormed man kunde bøje den unge Mø til Kjærlighed, men det var en stor Synd; thi hun blev betagen af en Slags aandeligt Vanvid og gav sig fuldstændig hen i den stærkeres Vilje. Mellem de Viser, der handle herom, nævne vi Visen om „Ridder Stigs Bryllup“, der, skjønt den ikke er bearbejdet af vore yngre Digtere, er bekjendt nok, da den ligger til Grund for H. Hertz's Drama: „Svend Dyrings Huus.“

---

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Græshoppen, S. 157.
**) Smstds: Jomfrusvenden, S. 152.
***) Smstds: under Navnet: Lindormebruden, S. 160.

I Visen om „Kæmperne paa Dovrefjæld“, hvor Digteren med Beundring opregner alt, hvad der kan øves med Runer, forefinde vi mere ublandet den rent hedenske Opfattelse, der betragtede Runekyndigheden som noget godt og hæderligt, som Udtryk for Kundskabens Magt, for en højere Intelligens. En anden Vise „Den onde Svigermoder“ er mærkelig derved, at det andet Vers oplyser et dunkelt Sted i Harbarðsljóð; man kan nemlig heraf se, at Udtrykket „at sno Reb af Sand“ maa tages ganske bogstaveligt, og at Troen paa denne indbildte Kunst havde bevaret sig langt ned i Middelalderen.

Viser om Gjenfærd, de dødes Igjenkomst. Oldtidens Forestillinger om Livet efter Døden vare uklare og vaklende; man har ikke gjort dette Spørgsmaal til Gjenstand for en nøjere Undersøgelse, man antager uden videre, at den Sag er ganske simpel, efter Døden: Valhal eller Helhjem. Men det er dog ikke Tilfælde. Ved Siden af Troen paa Enherjernes Liv i Valhal levede ogsaa som en ældgammel Tro, der er stærkt fremtrædende i den senere Oldtid, Forestillingen om, at Dødningen — Dravgen, som han kaldes — boede i Højen og her førte en temmelig legemlig Tilværelse. Sangene om Helge Hundingsbane fortælle, at Sigrun besøger sin elskede i Højen og sover ved hans Bryst; men ved Daggry rider Helge tilbage til Valhal for at være der, inden Hanens Galen vækker Enherjerne. Livet er delt mellem Højen og Valhal. Langt mere raa bleve Forestillingerne i de yngre Sagaer, f. Ex. den uhyggelige Fortælling om Grette, der stiger ned i Højen og slaas med Dødningen; noget lignende have vi i Saxes forvanskede Æventyr om Asmund og Asvit. Af disse Forestillinger om Dravgen og hans Liv i Højen fremgik Troen paa Gjenfærd og Spøgelser, der var saa almindelig udbredt hos de gamle.

I Middelalderen herskede ganske uforandret den

samme Tænkemaade; den døde boede i Graven, Spøgelser og Gjenfærd hjemsøgte Mennesker, aflagde Besøg i Husene, forstyrrede de menneskelige Boligers og Kirkegaardens Fred. Kun i meget ringe Grad spores Kristendommens Indflydelse; man tænkte sig hine Væsener ligesaa legemlige og haandgribelige som i Hedenskabets Tider (Ridder Aage bærer Kisten paa sin Bag; Fru Helvig tager Børnene paa sit Skjød). Derimod træder i Viserne en dybere og renere sædelig Anskuelse frem i de Bevæggrunde, der kalde de afdøde tilbage til Livet; snart kunne de ikke finde Ro i Graven, fordi de her i Verden have begaaet en stor Brøde, eller de ere saa hildede i de jordiske Lidenskaber, at de ikke kunne faa Adgang til den himmelske Salighed; snart ere de Guds Sendebud som Hævnere for at bringe Synderen til Besindelse og den uskyldig lidende Trøst. Dette sidste er Tilfældet i Visen om „Moderen under Mulde“ eller „Svend Dyrings Visen“*), der ligger til Grund for Hertz's ovenfor nævnte Drama. Meget mærkelig er Visen: „Fæstemanden i Graven“ eller „Aage og Else“**), fordi den aabenbart er en folkelig Erindring om Helge Hundingsbane og Sigrun; vel mindedes eller kjendte Digteren ikke længere Oldkvadet, men den vidner om, at de gamle Forestillinger, af hvilke hint Kvad fremgik, endnu vare herskende langt ned i Tiden hos Middelalderens Folk.

I mange af de Viser, vi i det foregaaende have berørt, er der et Væld af Poesi, snart en Fylde af Skjønhed og Ynde, snart noget vildt dæmonisk; fra dem have ogsaa dette Aarhundredes Digtere: Oehlenschlæger, Ingemann, Grundtvig, Heiberg, Hertz, Chr. Winther, Andersen hentet Stoffet for den nyere romantiske Poesi,

---

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: Gjenfærdet, S. 181.

**) Smstds: S. 185. S. Grundtv.: D. Kæmpev., S. 70. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 86.

en Poesi, saa skjøn og stemningsfuld, at en yngre Slægt heri har troet at finde det højeste Udtryk for al Poesi, Digtningens ideale Afbillede. Ogsaa den nyere Musik har ved at behandle disse Æmner, der saa fortrinlig egne sig for den malende Tonekunst, frembragt glimrende Mesterværker; vi erindre om Mendelsohn-Bartholdys henrivende Komposition: en Sommernats Drøm, Gades gribende og dæmoniske Musik til Elveskud, hans og P. Hartmanns Musik til Dansene i Balletten „et Folkesagn."

Hvor meget disse Viser end hvile paa en hedensk Grund, kan det ikke undgaa den opmærksomme Læser, at de fleste af dem ere blevne paavirkede i kristelig Retning; dog berører det kristelige kun Overfladen uden at trænge ind til Digtets Kjærne. Handlingen gaar sin Gang, Forviklingen løses uden at hente Motiverne herfra; i mange af disse Viser ser det ud, som om de oprindelig have været rent hedenske (Rosmer Havmand, Germer Gladensvend o. fl.), men at man ved en nyere Behandling i den senere Middelalder paa en rent udvortes og mekanisk Maade har tilføjet kristelige Tilsætninger for at formilde Visens oprindelige Karakter[26]). Der indtræder derved den forunderligste Sammenblanding af Oldtidens og Middelalderens Synsmaade, hvad der ogsaa er Tilfældet med den fjerde Gruppe af Viser, som vi her blot med et Par Ord skulle berøre.

IV. De kristelige Vidunderviser eller Legendeviserne, der i Folkevisetonen behandle Tildragelser af Frelserens og de helliges Liv. I den kristelige Oldtid og i Middelalderen danner sig en Mythekreds om Frelseren og de ældste Blodvidner[27]); disse Sagn og Legender ere ofte aldeles hedenske; thi baade i Syden og i Norden tilegnede man sig gjennem en hedensk Fantasianskuelse Evangeliets ny Lære. Kristendommen tabte i Folkenes Bevidsthed sit oprindelige Præg; Middelalderens Katholicisme var egentlig et overkorset, et

primsignet Hedenskab. Blandt de nordiske Myther er ingen mere egnet til en kristelig Anvendelse end Baldersmythen, og at dette ogsaa har været Tilfælde, kunne vi se af en gammel Folkevise, hvor Jesu Lidelse og Død skildres med Træk, der aabenbart ere hentede fra denne Mythe. Naar det i Visen hedder:

„Saa ledte de op „den blinde Mand",
De fik hannem Spyd i Hænder;
Han stak Jesus i Siden ind,
Det hellige Blod udrinder",

er „den blinde Mand", hvorom Evangelieberetningerne intet vide, kjendelig nok den blinde Hödur, hvem Loke gav Misteltenen, der fældede Balder. Visen begynder med, at Jesus sidder paa sin Moders Skjød og fortæller sine onde Drømme, ligesom Mythen indledes med, at Balder fortæller Frigg Drømmene, der varsle hans Død.

„Sønnen sidder paa Moderens Knæ
Og siger ud sine Drømme;
Jeg haver drømt en Drøm i Nat,
At Jøderne ville mig dømme".

Visen om „St. Jørgen og Dragen" er naturligvis knyttet til Sagnet om denne Helgen, der fik en saa almindelig Udbredelse i Kristenheden. Den hellige Georgius, St. Jørgen, var et Blodvidne fra en Kristenforfølgelse i Syrien, tidlig blev han anerkjendt som Helgen; længe kjendte man ikke noget til hans Kamp med Dragen, en Forestilling, der først er opstaaet langt hen i Middelalderen. Men under Korstogene kaarede Normannerne ham til deres Skytshelgen, og man saa i ham en Anfører for himmelske Hærskarer, der kom Korsfarerne til Hjælp mod deres frygtelige Modstandere. Under Jerusalems Belejring 1099 kæmpede Normannerne allerede under hans hvide Banner med det røde Kors. Blodvidnet, den kristelige Helgen, var blevet en kristelig Helt, en vældig Ridder til Hest i fuld Rustning. Han blev alle Vegne Ridderskabets Skytshelgen, og

mange Folkeførd udvalgte ham til deres hellige Beskytter; i Slaget paa Brunkebjærg anraabte baade de Danske og Svenske ham om Hjælp.

Som en aandelig Riddersmand maa han ogsaa udføre en berømmelig Bedrift, derfor kæmper han med Dragen og befrir Jomfruen, der skal ofres til Uhyret. Dragekampen findes i mange Folks Myther og Sagn, som et Symbol paa Heltestorhed og Heltedaad (Perseus, Jason o. fl.). I Dragekampen kunde Nordboerne ogsaa gjenfinde folkelige Erindringer om Tors Kamp med Midgaardsormen og Sigurds Kamp med Faavne, hvilket kunde bidrage til at skaffe den kristelige Legende Indgang og almindelig Udbredelse hos os. Dog havde man allerede tidlig i den kristelige Kirke betegnet den hellige Georgs Martyrium ved at afbilde ham med Dragen ved sine Fødder, en symbolsk Betegnelse af Kristenhedens Kamp med det onde, med Djævelen; herved blev det endnu lettere at overføre Oldtidens Forestillinger paa ham[28]).

Vor ældste Kunst bærer Mærke af, hvor folkelig den hellige Jørgens Kamp med Dragen har været her i Norden; dette Æmne blev hyppig benyttet som et kunstnerisk Motiv; man træffer det indhugget paa Ligstene med Runeindskrifter eller udskaaret i Træ til Prydelse for vore Kirkebygninger, ligesom Sagnet selv blev stedfæstet af Fynboerne ved Svendborg.

Vi have dvælet lidt udførligere ved denne kristelige Legende, for at man kan se, hvorledes en bestemt historisk Kjendsgjerning under Indflydelse af den herskende Tidsaand kan omdannes til noget ganske andet, end den i sin Oprindelse var, og saaledes er det gaaet med mange Sagn og folkelige Overleveringer. Skjønt der kunde fremdrages flere lignende Exempler, indskrænke vi os til at anføre et endnu, fordi det giver et slaaende Bevis paa det samme. Man har nemlig en Folkesang, der fortæller om en hellig Jomfru Tora,

der af en Engel føres til Himmelen for Jesus; hun falder ham til Fode og beder for Kongen, for Bonden, for Kvinder i Barnsnød, for Børnene i Skolen osv. Da man ikke kjender nogen Helgeninde af dette Navn, fremsætter Prof. S. Grundtvig den Formodning, at denne „Jomfru Torelille“ er den hedenske Gud Tor, der er bleven kanoniseret, for at man med god Samvittighed kunde vedblive at paakalde ham[29]).

B. De historiske Viser.

De saakaldte historiske Viser falde i to Hovedgrupper: I. de i snævrere Forstand historiske Viser, der behandle bekjendte historiske Personer og Begivenheder, og II. Ridderviserne, der skildre Tildragelser, der mere høre hjemme i det huslige og private Liv. Alle disse Folkesange adskille sig fra de foregaaende derved, at de ikke ere en Omstøbning eller en fornyet Behandling af gamle Tiders poetiske Æmner; men de gjøre Samtidens Forhold og det virkelige Livs Indhold til Gjenstand for en digterisk Skildring, saaledes at vi igjennem disse Digte faa en ejendommelig og selvstændig Frugt af Middelalderens Poesi. Folkeaanden har hævet sig til et saadant Udviklingstrin, naaet en saadan aandelig Modenhed, at den er i Stand til ud af sig selv, af sit eget Indre at skabe og frembringe noget helt nyt. Disse Viser ere de bekjendteste og de mest læste, og iblandt dem findes ogsaa noget af det bedste, som Middelalderens episke Digtning har levnet os. Den historiske Vise tager sin Begyndelse med det 12te Aar-

hundrede og udstrækker sig i en uafbrudt Række lige ned til Reformationen; men Visens egentlige Blomstringstid falder i Slutningen af det 12te Aarhundrede og igjennem det 13de og naar sit Højdepunkt i Marsk Stigs Viserne; allerede Niels Ebbesens Vise bærer tydelige Spor af Tilbagegang. I Følge Sagens Natur er det lettere nogenlunde at bestemme Tidsalderen for den historiske Vise, da den maa være opstaaet enten samtidig med, eller kortere eller længere Tid efter den Persons Levetid, der besynges; de ere næppe samtidige med Begivenheden, men maa snarere være opstaaede senere, efterat en folkelig Dom, en offentlig Mening, der næsten altid afviger fra det virkelig historiske, har faaet Tid til at danne sig. Skjønt der kun er levnet os meget faa Viser, der behandle Begivenheder, ældre end 1157, f. Ex. Visen om Erik Emunes Fald, er det dog sandsynligt, at vi tør føre de ældste historiske Viser tilbage til Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. Man tror nemlig i Saxes mærkelige Fortælling om Erik Ejegods Jorsalsfærd at finde Spor til, at dette Æmne allerede er blevet behandlet i en Folkevise. Den historiske Sandhed er vistnok den, at det heldige Udfald af det første Korstog, Jerusalems Indtagelse og Kong Eriks Lyst til Rejser og Æventyr have tilskyndet ham til at drage afsted til det hellige Land. Anderledes fremstiller Saxe i sin Krønike Sagen og anfører som Grund til Kongens Beslutning en mærkelig Begivenhed, der foregik i Kongens Gaard. En Spillemand kommer engang til Kongen og spiller saaledes for ham, at han gaar fra Sans og Samling, gribes af Vanvid og i Raseri dræber flere af sine Mænd. For at udsone denne Brøde beslutter Erik at gjøre en Pilegrimsrejse til Jerusalem; med dramatisk Liv skildres Begivenhederne paa Tinge; Kongens Rejse fortælles derpaa med stor Omstændelighed, Opholdet i Miklagaard og endelig hans Død paa Cypern. Saxes Fortælling er vistnok efter sin

hele Farve en Gjengivelse af en gammel Folkevise, der udførlig har dvælet ved Rejsen, men hvor Forfatteren paa en fri og poetisk Maade har søgt at forklare sig Grunden til Kongens pludselige Beslutning, der blev saa uheldsvanger for ham og Riget. Det er især Begyndelsen, Motiveringen, der tiltrækker sig vor Opmærksomhed, ved at udtale en Tanke, der kun kan være opstaaet i en Digters Sjæl. Det hedenske og det kristelige kæmper hos Kongen. Det dæmoniske Spil, der bringer Kongen i Raseri, staar som et Billede paa det hedensk-vilde, der gjærer i hans Indre, og som et Lyn kan komme til Gjennembrud; paa den anden Side angrer han som Kristen sin Brøde, der allerede i den almindelige Folkebevidsthed i Følge Tidens hele Aandsretning kun kan udsones ved en Pilegrimsrejse. Der spores gjennem Saxes hele Fremstilling, at der i de sidste Slægtled er foregaaet en mærkelig Forandring i Folkets Tankegang; Hedenskabet er traadt tilbage, og under en langvarig Brydning, der strækker sig over mere end et Aarhundrede, har Kristendom og en kristelig Tænkemaade omsider sejret. Naar nu en saadan Forandring i Folkets aandelige Liv har fundet Sted ved Overgangen fra det 11te til 12te Aarhundrede, finde vi ogsaa her Betingelserne for, at den ældre Folkevise med et stærkt hedensk Præg afløses af en hel ny Viseform, hvor tillige med et nyt Stof en kristelig Livsanskuelse paa en fyldigere Maade er slaaet igjennem og er kommen til Orde.

I hvilket Omfang tør vi nu tillægge den historiske Vise — vi tænke herved paa Viserne om Valdemarerne, om Marsk Stig, om Niels Ebbesen o. fl. — en historisk Karakter? Vi maa hertil i al Korthed svare, at de ikke ere historiske i den Betydning, at vi fra dem kunne laane enkelte Træk for dermed at pryde vor Fremstilling af Begivenheder og Personer eller bøde paa Mangler ved Krønikens tørre Overleveringer, saaledes som

det har været Tilfældet med Vedel og flere nyere Historikere, der uden Kritik tillægge Viserne fuldkommen Paalidelighed og Troværdighed. Ligesom Sagaen og Rimkrøniken henter Visen sit Stof fra Traditionen, fra alt det, som „til en vis given Tid sysselsætter Sind og Tanker, fra Samtidens Idrætter og Stemninger", men dette overleverede Stof behandler Visen paa sin Maade, med digterisk Frihed; den ideelle Betragtning af, det ideelle Syn paa Gjenstanden bliver den herskende Lov for Fremstillingen. De enkelte Træk, der benyttes for at oplyse Hovedtanken, ere af uvæsentlig Betydning, de ere kun Middel, ikke Øjemed og tjene blot til, at den ideelle Sandhed, Almenforestillingen, som Digtets egentlige Kjærne, kan straale i et stærkere Lys. Eller for at tale tydeligere, der fremstilles i disse Sange: Troskab mod Konge, Kjærlighed til Fædreland, Ridderlighedens Væsen, Lensvæsenets Idé, kvindelig Uskyld og Renhed eller deres Modsætning osv., disse almene Forestillinger ere Digtningens Hovedtanke, som Visen vil gjøre nærværende og anskuelig ved at iføre dem Kjød og Blod, og den benytter derfor en Række Træk, der ere grebne ud af Tiden, ere historisk sandfærdige og tjene som passende Midler, som Farve, til at fremhæve Hovedsagen; men derfor høre de ikke oprindelig hjemme i den Omgivelse, hvor de her finde Anvendelse. Man har Exempler paa, at man har taget fremmede Folkesange, der have gjort Indtryk ved at udtale en slaaende Sandhed eller ved en ejendommelig Karakterskildring, omarbejdet dem og uden videre indført danske Navne, bekjendte historiske Personer, i Stedet for fremmede og ubekjendte (f. Ex. Visen om Kong Valdemar og hans Søster, Marsk Stigs Døtre o. fl.).

Som Svar paa Spørgsmaalet om Visernes historiske Troværdighed og den hele Digtarts Betydning som historisk Kilde gjælder det: „at Enkelthederne vel kunne være rigtige, men at det ikke er væsentligt for dem,

at de ere det." For at blive Hjælpemidler for Historien maa de benyttes med Varsomhed og Kritik, og vi ville tilføje med — Aand[30]).

Hvad her er sagt, vil maaske fremtræde tydeligere, i det vi i det følgende som Exempler fremdrage nogle af de Viser, som man plejer at henføre til denne Gruppe.

1. Vi have to Viser om Riber-Ulv: den ene „Riber-Ulvs Bedrift" og den anden „hans Endeligt". Riber-Ulv er Navnet paa en bestemt historisk Person under Svend Grade og bekjendt for sin Troskab mod sin Konge, hvis Bannerfører han var. Gjennemlæser man den første af disse Viser, vil man snart se, at, hvad her fortælles, ikke passer paa den historiske Riber-Ulv eller paa de historiske Forhold under Svend Grade. Den svenske Konge angriber Danmark, Dannerkongen opbyder sine Mænd, og i denne Krig fanger Riber-Ulv den svenske Konge, og til Belønning for denne Bedrift giver stolt Mettelil ham sin Haand.

I den anden Vise: „Riber-Ulvs Endeligt" erhverver han sig sin Hustru paa en ganske anden Maade; han bortfører Iver Skjoldssøns Datter, bygger sit faste Hus i et Kjær; Borgen belejres længe forgjæves, men indtages ved, at Ridderne forklæde sig som Jomfruer: den middelalderlige Omklædning af Mythen om Tors Brudefærd. (Det samme Æmne er behandlet i en anden Vise: „Indtagelsen af Riberhus", en Begivenhed, der ikke lader sig gjenfinde i Historien; her nævnes flere historiske Navne, Riber-Ulv er Fordanser. Visen maa vistnok opfattes som en senere Behandling af den samme Idé). Disse Viser om Riber-Ulv ere næppe oprindelig digtede om ham, men senere henførte til ham, da man fandt en Overensstemmelse imellem ham og den i disse Viser ledende Tanke: Ridderens Troskab mod Konge, Fædreland og Fæstemø[31]).

2. Viser, der henføres til Valdemar Iste.

Blandt de mange, der henføres til denne Konge, nævnes her: a. Visen om Valdemar og Tove, der tidligere almindelig henførtes til Valdemar Atterdag*). Dronningens Navn anføres ikke i de ældre Opskrifter (blot: „Dandronning"); først i Peder Syvs Text indføres Dronning Helvigs Navn efter den Skikkelse, Sagnet havde antaget til hans Tid. Det er historisk sikkert, at Valdemar den Iste før sit Giftermaal med Dronning Sofie og senere har staaet i Forbindelse med en Frille Tove[32]). Visen søger nu rent poetisk at løse den Opgave: hvorledes Kongens dobbelte Forhold til Dronningen og Frillen maa udvikle sig, hvilke Følger det drager efter sig, og hvorledes Karakterer som Kongen og Dronningen under slige Omstændigheder ville handle.

b. Kong Valdemar og hans Søster**). Prins Buris vinder Kongens Søsters, „liden Kirstins", Kjærlighed ved at anvende Runer, hvortil han tilskyndes af Dronningen. Da Kongen opdager sin Søsters Tilstand, straffer han paa en grusom Maade hende og hendes Elsker. Der ligger næppe noget historisk til Grund for denne Fortælling; det synes at være en ældre og fremmed Vise, hvis Indhold af Traditionen, som ovenfor antydet, er blevet stedfæstet i Norden og henført til Kong Valdemar og hans Dronning, fordi man i deres Karakter fandt naturlige Tilknytningspunkter.

I disse Viser skildres Kong Valdemar som en svag Karakter, hvad ogsaa i det hele bekræftes af de historiske Vidnesbyrd, behersket af sine Omgivelser, lidet foretagende og energisk; naar han hidses af Lidenskab, bliver han grusom og utæmmelig, men ellers under almindelige Forhold som svage Mennesker tilbøjelig til at søge Middelvejen imellem Yderligheder. Dronningen

---

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpev.: „Der gaar Dans i Borgegaard". S. 237.

**) A. Oehl.: Gl. d. Folkeviser, S. 147.

fremstilles som en ved sin Skjønhed og ved sine legemlige Fortrin tiltrækkende Kvinde; men hun er grusom, forhadt af Folket, intet Mønster paa ægteskabelig Troskab og derfor kun ilde lidt af sin kongelige Husbond. Er denne Kvindeskikkelse den historiske Dronning Sofie? Det er vistnok kun tilnærmelsesvis et sandt Billede, der her gives os; men lidet afholdt som hun var og med lignende Træk, er hun bleven det poetiske Udtryk for en digterisk Udmaling af den hævnsyge, den vellystige og grusomme Kvinde — maaske tegnet af Digteren, mere eller mindre bevidst, med Oldsangenes Brynhilde som Forbillede[83]).

3. Et helt andet Billede træder os i Møde i Viserne om Kong Valdemar Sejer og hans Dronning Dagmar („Dronning Dagmar og Junker Strange", „Dronning Dagmar i Danmark" eller „Dronning Dagmars Morgengave" og „Dronning Dagmars Død"*). Disse to fyrstelige Personer stode for det danske Folk som sande Mønstre paa ædle, ophøjede og kongelige Dyder. Kongen er ridderlig, kjæk og trofast; Dronningen er udmærket ved Skjønhed, Hjærtensgodhed og Fromhed, en fuldstændig Modsætning til Dronningerne Sofie og Bengerd. Dagmars Fromhed faar et Udtryk i Forbøn for Fangers Løsladelse og navnlig Bisp Valdemars, medens hendes Uskyld lyser os i Møde fra hendes Dødsleje.

Denne ædle og skjønne Livsvandel er vistnok historisk sand i sine Hovedtræk; men de enkelte Kjendsgjerninger, hvormed Visen begrunder sin Dom, ere ligesaa uhistoriske som dens øvrige Beretninger om hende. Visen kalder hende den „Frøken af Bøhmerland"; men hun er født og opdragen i Sachsen og er kommen til Danmark fra Meiszen[84]). Alt taler imod og intet for,

---

*) N. F. S. Grundtv.: D. Kæmpeviser, S. 18, 22, 25. A. Oehl.: Gl. d. Folkev., S. 158, 167.

at hun er stegen i Land paa Mandø Strand og har fejret sit Bryllup paa Riberhus[25]). Alle Stedsnavnene i Viserne ere senere Tilføjelser af Vedel for at bringe hendes Historie i Samklang med hans Forestillinger (han levede den Gang i Ribe) og Samtidens Sagn. Skildringen af Frieriet, Sejladsen, Bryllupsfærden har det almindelige, officielle Præg for slige Fremstillinger: Dronningen maa komme langvejsfra, over Havet, sejlende paa et prægtig udsmykket Skib; Brylluppet fejres i tre Dage med al optænkelig Pragt; til det overleverede, der idelig gjentager sig (se Bengerdsvisen og andre Bryllupsviser), hører Dronningens Forbøn og den Morgengave, hun modtager efter gammel nedarvet Skik Dagen efter sit Bryllup. Bisp Valdemars Løsladelse skyldes Innocents d. 3's strenge Bud, ikke Dronning Dagmars Taarer. At hun er død i Ribe modsiges af Viserne selv (sammenlign de ældre og de yngre Opskrifter); det rørende Optrin ved hendes Dødsseng er Legende, ikke Historie. Men trods alt dette staar Visernes ophøjede poetiske Skjønhed uanfægtet.

Bengerdsvisen har som Poesi mindre Værd, da den øjensynlig er digtet som Modsætning til Dagmarsviserne og med dem for Øje. Ligesom Rigets Fremgang og Lykke skyldes Dagmar, saaledes maa den stakkels Bengerd bære Skylden for al den Elendighed og Modgang, der rammer Landet i den sidste Del af Kongens Regering[26]).

4. Viserne om Erik Glipping og Marsk Stig. Kongens Drab i Finderup, de fredløses Hærgninger paa Landets Kyster, Sagnet om Marsk Stig, disse Æmner ere blevne behandlede i en Række Folkeviser, der høre til det ypperligste, som Middelalderens Digtekunst har frembragt. Alle disse Viser har man betegnet ved Fællesbenævnelsen: Marsk Stigs Viser, og allerede Vedel gik ud fra den Forudsætning, at de alle hørte sammen som Led i et større episk Digt og sammenarbejdede

dem derfor til en Helhed i fire Hovedafdelinger. Professor S. Grundtvig har paavist os, hvor vilkaarlig Vedels Behandling er, men hylder i øvrigt den samme Anskuelse som han, at Viserne oprindelig have udgjort et hele, én Romancecyclus, der tidlig er blevet opløst i de mange Viser, der nu foreligge (10 i Tallet).

Nyere Undersøgelser ere imidlertid komne til det Resultat, at disse ingenlunde danne et hele, men bestaa af en Række selvstændige Viser, fremkomne til forskjellig Tid, nogle omtrent samtidig med, andre opstaaede saa længe efter den Begivenhed, de besynge, at en fra det historiske meget afvigende Tradition har faaet Lejlighed til at danne sig. At disse Viser ikke kunne betragtes som et sammenhængende episk Digt eller kunne tænkes som en oprindelig Enhed, fremgaar tydelig nok deraf, at de betragte Begivenhederne fra meget forskjellige Synspunkter, fra et forskjelligt Partistandpunkt; nogle Viser sympathisere med Kongen og beklage hans Drab som en afskyelig Niddingsdaad; andre derimod betragte Sagen fra Mordernes Standpunkt, hvis Gjerning de søge at fremstille i den gunstigste Belysning. Selve Drabet fremstilles, i det mindste i en af Viserne, paa en fra de andre saa afvigende Maade, at det ikke er muligt at bringe denne Vise i Samklang med de andre; den maa være aldeles selvstændig og fuldkommen uafhængig. Med hvor megen Dygtighed og Lærdom Hr. Professor Grundtvig end har forsvaret sin Anskuelse, maa vi dog allerede nu betragte den som uholdbar og forældet. Først er det nødvendigt bestemt at adskille mellem de Viser, der besynge Kongens Drab og de egentlige Marsk Stigs Viser.

Viserne om Kong Eriks Død ere to i Tallet*). De begynde med Ordene:

---

*) De findes i Sv. Grundtvigs Udg. under Opskr. G. og F. Opskrift G. er den oprindelige; F. paavirket af de senere Marsk

„Der er saa mange i Danmark,
Som alle vil Herrer være“,

og har Omkvædet: „Nu stander Landet i Vaade“. Deres Indhold er, at Stormændene, tilskyndede af Hævnsyge, ville være Herrer i Landet og pønse paa at rydde Kongen af Vejen; formummede i Munkekutter overfalde de ham i en Landsby; han dræbes i en Bondegaards Lade. De sammensvorne have en Medhjælper i den forræderiske Rane. Kongens liden Smaadreng bringer ufortøvet Dronningen Budskab om, hvad han har været Vidne til, og Visen slutter med Dronningens Tak til den raske Svend. Visen er et fuldstændigt hele, har aldrig været længere og er aabenbart en af de ældste Folkesange om Kongens Død. Denne Vise kan ikke være digtet om Marsken, den nævner ikke hans Navn, udtaler derimod en dyb Beklagelse over, at Kongen er bleven myrdet. Vægten i Fremstillingen kommer derfor til at hvile paa de uhyggelige Forhold, under hvilke Kongen bliver dræbt: det hemmelighedsfulde ved de ubekjendte Mordere, der komme som Stimænd, skjulte af Nattens Mørke, Kammersvendens Forræderi og endelig al den Nød og Jammer, som Kongens Død fører over Riget. Stemningen gjennem den hele Vise finder sit fulde Udtryk i den vemodige, elegiske Klage, der toner gjennem Omkvædet: „Nu stander Landet i Vaade“.

Marsk Stigs Viserne. I Spidsen for dem alle maa man stille den lille Vise paa 6 Vers, der begynder med de fra en ældre laante Ord: „De vare syv og syvsindstyve“. Marsken befinder sig her mellem sine Jævninge, midt i de historiske Omgivelser. Misfornøjede Adelsmænd samle sig paa en Hede for at holde Raad

---

Stigs Viser. Sv. Grundtvig: Kæmpeviser og Folkesange til Folkelæsning, Marsk Stig, Side 90—93, Vers 90—114, er en Bearbejdelse af de to Opskrifter; ved Udskydelsen af Vers 99 faar man omtrent Tankegangen i den oprindelige Vise.

om, hvad de ville gjøre, „da de ere drevne af Danmark“. Grunden hertil anføres kun rent i Almindelighed, at „Kongen er bleven dem vred“, mere faar man ikke at vide. Den energiske Marsk tager Ordet, gjør det Forslag, at bygge en Borg paa Hjælm og derfra trodse Kongens Bud. Denne lille Vise er forskjellig fra alle de andre Sange om Marsk Stig. Her tales ikke om Kongens Drab, Grunden til Fredløsheden er Stormændenes Opsætsighed og Trods. Situationen er meget heldig valgt: Mødet paa den mørke, vilde Hede passer fortræffeligt til de hjemløses ulykkelige Vilkaar*).

I alle de andre Viser møde vi en helt anden Opfattelse af Hovedpersonen. Marsken er ikke Anfører for sine Ligemænd; han staar ganske isoleret lige over for sin Konge, omgiven af sine Huskarle, ikke af ligesindede Adelsmænd. Det er ikke længere Historiens Marsk Stig, med hvem vi nu faa at gjøre. Der handles ikke mere om en stor historisk Idé, om Kampen mellem Fevdalismen og Kongemagten; men Hovedinteressen drejer sig om en enkelt Personligheds, en stolt Riddermands Stilling, der ved en pludselig ond Skæbne styrtes fra sin Lykkes Højde, men ikke vil lade sig kue, og, skjønt udstødt, bliver staaende midt i Landet i en uovervindelig Stilling. Denne Tankegang træffe vi i de to mindre Viser, der begynde med Ordene: „Marstig han vaagner om Midjenat“ og have Omkvædet: „Min sædelig Herre, hin unge Herr Marstig“**). Marsken har onde Drømme, der varsle ilde; han fører en Samtale med sin Hustru, der søger at indgive ham nyt Mod og udlægger Drømmene paa det bedste. Dog er Marsken

---

*) S. Grundtvig: Danm. gl. Folkev. III B. Opskrift K. S. 363; jfr. sammes: Danske Kæmpev. og Folkesange, S. 97. Versene 134—137 (inkl.).

**) Opskrifterne H og J hos Grundtvig; J er den ældste og bedste; H er yngre og har senere Tilsætninger.

med i Hu og frygter, at der skal times ham en Ulykke paa Danehoffet den næste Dag. I den sidste Del af Visen blive vi Vidne til et Ordskifte mellem Marsken paa den ene Side og Enkedronningen samt den unge Konge paa den anden. Denne sigter ham for at være Faderens Banemand, og han bliver dømt fredløs.

Her omtales første Gang en Hustru til Marsken; Ulykken, der rammer ham, varsles gjennem Drømme, et i den nordiske Digtning bekjendt Træk. Endelig véd Visen intet om, at Marsken er Kongens Banemand; han er tvært imod uskyldig, og uforskyldt rammer den tragiske Skæbne ham. Enkedronningen og Kongen nære Mistanke til den djærve Marsk, der stolt som en Konge kommer ridende til Tinge. Fornærmet og ophidset over at høre en dristig Beskyldning for Ukyskhed rettet imod sin Moder træder den unge Konge til og erklærer Marsken for Kongens Drabsmand; denne forlanger Tilladelse til at rense sig for en saadan Anklage, men det nægtes ham.

Endelig indtræder Marsk Stig Sagnet i sin sidste endelige Form, hvor alt drejer sig om, at Kongen har krænket hans Hustru, og at Marsken har sin Hustrus Ære at forsvare. Marsken er Kong Eriks Dødsfjende og Banemand. Som Riddersmand undsiger han Kongen, dræber ham og tager sin Tilflugt til Hjælm, hvorfra han mandelig værger sig til sin Død. Det historiske Synspunkt, hvoraf der endnu i de sidst omtalte Viser findes et Spor i Beskyldningen, Mistanken om Delagtigheden i Drabet, tabes her ganske af Syne. Kongen falder ikke som Offer for en udbredt aristokratisk Sammensværgelse, som en Følge af en almindelig Misfornøjelse med hans Regering — saaledes som hans Død historisk rigtig maa opfattes —, men med den episke Digtnings Forkjærlighed for den enkelte forsvinder alle de andre medsammensvorne og medskyldige; kun Marsken og hans Folk blive ene tilbage. Denne

bliver nu ubetinget Handlingens Midtpunkt; den Krænkelse, Kongen har tilføjet den stolte Stormand, hidfører den endelige Katastrofe, der kommer til at tage sig ud som et personligt, et privat Mellemværende mellem Kongen og hans Marsk. Denne Grundtanke gjennemføres noget forskjelligt i de forskjellige Viser; men for at vi ikke alt for meget skulle fortabe os i Enkelthederne, forbigaa vi et Par mindre Viser, der i øvrigt som Overgangsled ere ejendommelige nok, for at dvæle ved Hovedviserne, hvor Modsætningen i Opfattelsen træder stærkest frem.

Den kortere*) er en af den store aldeles uafhængig Vise, men har senere modtaget enkelte Indskud fra denne. Marskens Drømme bebude, at han skal drage i Leding; medens han er borte, forfører Kongen hans Hustru, den stolte Mettelil. Da Marsken kommer hjem og erfarer, hvad der er sket, lader han sin Hest sadle og sine Huskarle iføre sig Brynjer; i Spidsen for dem iler han afsted saa hurtig som Fugl kan flyve til Kongens Borg for at kræve ham til Regnskab. Der falder djærve Ord. Kongen giver Befaling til, at han skal kastes i Taarnet, i Bolt og Lænker. „I hvem der spænder mig Bolten paa, han skal fare en Ufærd!“ udraaber Marsken, i det han griber til sit Sværd, skyder sine Handsker af og vejer Kong Erik.

I fortvivlet Glæde over den fuldbyrdede Daad drager han bort med de Ord:

„Nu tykkes mig i Huen min,
At Skoven hun er mig bedst“.

Kongen falder her ved høj lys Dag paa sin Borg, i sin Stue, omgiven af sine væbnede Mænd for Marskens

*) S. Grundtv.: Danm. gl. Folkev. III B, S. 355 Opskrift B, findes ikke i hans Bearbejdelse, hvor den paa Grund af den betydelige Afvigelse fra de andre Viser ikke kan finde nogen Plads.

Haand alene. Det historiske er skudt fuldstændig til Side, for at Digtets Grundtanke klart og tydelig kan træde frem: hvad Ridderæren og Ridderpligten under slige Omstændigheder kræver af en Mand. Efter fuldendt Hævn drager han med let Sind „udi Skoven", Visens naturlige Afslutning. De sidste Vers, hvor han forandrer sin første Indskydelse og drager til Hjælm, er en senere Tilføjning andensteds fra.

Den store Vise*) har ligesom optaget de ældre og er derved bleven saa lang; i denne naar Marsk Stig Sagnet sit Højdepunkt og sin Fuldendelse. Da den er almindelig bekjendt, erindre vi blot om, at den behandler sit Æmne med større Udførlighed, mere Plastik og Sikkerhed i Udførelse, dvæler ved Samtalen mellem Kongen og Fru Ingeborg, lader Marsken drage paa Tinge for at føre Kæremaal mod Kongen og undsige ham paa riddervis. Dog bliver det natlige Overfald paa den værgeløse Konge, der paa Ranes Raad har skikket sine Mænd til Viborg for at skaffe Herberg, altid en lidet berømmelig Gjerning. Flere nye Træk komme til: Planen om at dræbe Kongen oplægges med „liden Rane", der her bliver Fru Ingeborgs Søstersøn; den letfærdige Konges natlige Æventyr i Skoven, der fremtræder med en slaaende poetisk Virkning; Marskens Ridt til Skanderborg, hvor han lader sin Hest springe, forkynder, hvad han har udøvet og bliver dømt fredløs af den unge Konge.

Omkvædet: „Min ædelig Herre, hin unge Herr Marstig" i denne og den foregaaende er saare heldig valgt; heri udtales Digtenes Grundidé: den ædelbaarne,

---

*) Opskriften A. hos S. Grundtvig. Sammes Bearb. i D. Kæmpev. og Folkes. S. 75. N. F. S. Grundtv. har i sine Kæmpeviser behandlet Stoffet i 2 Viser: Erik Glippings Død, S. 42 og Marsk Stig, S. 48. Ligeledes A. Oehl.: Gl. d. Folkev. 187, 179.

stolte og drabelige Riddersmand, der forstaar at værne om sin og Standens Ære.

Kaste vi nu Blikket tilbage paa den her omtalte Række af Folkesange og navnlig gjennemlæse dem efter Opskrifterne i S. Grundtvigs Udgave, vil man let faa Øje paa, hvorledes Visernes Fremstilling bestandig mere fjærner sig fra det historiske, der tilsidst, halvt forglemt og udvisket, danner den dunkle Baggrund, paa hvilken Folkesagnet efterhaanden skaber sin glimrende Digtning, hvis enkelte Træk kunne forfølges næsten Skridt for Skridt, indtil dets Hovedhelt, Folkesagnets Marsk Stig, staar fuldbaaren for os i alle sine Enkeltheder, saaledes som det er os overleveret i den sidst omtalte Vise og videre udføres i de senere folkelige Æventyr om Marskens Død og hans Jordefærd, en Begivenhed, der er bleven stedfæstet paa flere Steder i Landet. Sammenstiller man hermed vore Krønikers Beretninger, ere ogsaa de underkastede den samme Udvikling; jo længere man fjærner sig fra Tidspunktet for selve Begivenheden, desto mere véd man at fortælle; de senere Annalisters Beretninger ere tydelig nok kun en forvirret og misforstaaet Gjengivelse af Folkesagnet, saa meget lettere at forklare, da de ere fremmede, nemlig svenske; men de mangle aldeles Folkevisernes poetiske Skjønhed og digteriske Behandling.

Til Marsk Stigs Viserne slutte sig Viserne om „Marsk Stigs Døtre“ — egentlig en fremmed, her lokaliseret Vise — „Rane Jonsens Giftermaal og Endeligt“ og Viserne om „Mindre Alf“.

5. Visen om Niels Ebbesen af Nørreris*). Hvor fortræffelig end denne Folkesang er i Anlæg og Udførelse, saa at den fuldstændig kan maale sig med mange af de tidligere og i en vis Henseende godt taa-

*) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpeviser, S. 60. S. Grundtvig: D. Kæmpev. og Folkesange, S. 98.

ler at stilles ved Siden af Marsk Stigs Visen, betegner den dog allerede en Tilbagegang i Folkedigtningen, da den i dybere Forstand mangler Oprindelighed og Ejendommelighed; den er egentlig kun en friere Efterligning af denne, saavel med Hensyn til Hovedtanken som ved hele Udførelsen; man kan Træk for Træk sammenligne begge Viserne.

Den begynder som Stigs Visen med de ildevarslende Drømme; som Marsken undsiger Kongen, ender Ordskiftet mellem Niels og Greven paa samme Vis. Stig ægges af sin Hustru, og det samme er Tilfælde med Niels Ebbesen, ihvorvel hele Situationen er forskjellig. I nogle af Opskrifterne have begge Viserne den samme Udgang, i det saavel Marsken som Niels forlade Landet og drage i Landflygtighed med Kone og Børn. Ligesom de andre historiske Viser, har denne Vise enkelte historiske Træk; den er digtet ud af Samtidens hele Tænkemaade med fuld Kjendskab til Begivenhederne; men dog har Digteren omdannet det historiske i Overensstemmelse med den digteriske Plan og Opgave, der foresvævede ham. Om det end saarer den nationale Følelse eller rettere den traditionelle Anskuelse, maa vi dog uforbeholdent udtale, at der i det hele Digt ikke paa noget Sted spores, at Niels Ebbesen ledes til sin Daad af Kjærlighed til Fædrelandet; han fremstilles ikke som en fædrelandsk Helt. Greven dræber han, fordi denne personlig har krænket ham, fordi Greven kræver Lydighed og ubetinget Underkastelse. Greven forlanger af ham, at han skal gaa sin ny Herre til Haande og derved binde sig for Nutid og Fremtid; men en slig Fordring strider mod Niels Ebbesens Opfattelse af en fri og uafhængig Adelsmands Stilling. Niels fordrer som fri Mand Ret til at tjene, hvem han vil, og saa længe det lyster ham.

Betegnende ere følgende Ord af ham:

„Det er Sæd i Danmark,
Haver været fra gamle Dage,
Naar Svenden ej længer tjene vil,
Da maa han Orlov tage“.

Det er klart nok, at det er Digtets Hovedtanke at skildre de to Hovedretninger, der i hin Tid kæmpede om Herredømmet: Fyrstemagten og Stormandsvælden. Visens Niels Ebbesen staar som Repræsentant for den sidste. Men derfor staar den historiske Niels Ebbesen uantastet, og vi give nødig slip paa den Tanke, at han, tilskyndet af varm Kjærlighed til sit betrængte Fædreland, udøvede sin mandige og djærve Daad.

Med denne Vise afblomstrer den historisk-episke Digtning. Enkelte Folkesange forefinde vi endnu helt ned til Reformationen; men de ere væsentlig kun Gjentagelser eller en mat Efterklang af de ældre. Mærkelig nok have vi ingen Viser fra Valdemar Atterdags Tid og kun faa fra Margretes; saadanne ere upaatvivlelig digtede, thi der forelaa Stof nok i hine Tiders stærke Brydninger; men naar de hurtig ere glemte, maa vi søge Grunden deri, at de ikke have været saa poetiske, at de kunde gjøre noget varigt Indtryk.

II. Ridderviserne. Hvis man ret vil lære det danske Ridderskab og det katholske Kirkevæsen at kjende, maa man gjøre et fortroligt Bekjendtskab med disse Viser. Det daglige Liv paa Herremandens Gaard udfolder sig for vore Øjne i et rigt og levende Billede. Man kan danne sig en Forestilling om Borgen med sin lave Beliggenhed, som oftest mellem Bakker og Skove, ved Bredden af en lille Sø. Hovedbygningen, Stenhuset eller det saakaldte Højenloft, der bestaar af flere Stokværk, hæver sig over de lavere Sidefløje; det nederste Stokværk er indrettet til Køkken og Fadebur; i det øverste fandtes foruden de daglige Værelser Højenloftssalen, forsynet med en Svale, Højenloftsbro, hvorfra man kunde „se sig ud saa vide“.

I den ene af Sidebygningerne boede Kvinderne; her var Fruerstuen, Jomfruburet, Sovekamre og Ternernes Bur; i den anden Sidefløj var Ridderloftet med Stalde, Dysthuset og Vaabenkamret. Imellem disse Bygninger laa „Borggaarden“, i Midten prydet med et stort Lindetræ, der meget ofte omtales i vore Viser; her gik Dansen ved festlige Lejligheder; her samledes man om Sommeraftener. Det hele var omgivet af Borgmuren, forsynet med Tinder og det store Porttaarn, der udgjorde et vigtigt Led i Gaardens Befæstning. I Porttaarnet vaagede „Kuren“ ved Dag og Nat, og ingen fremmed fik Adgang, førend han navngav sig; da nedlodes Vindebroen, der over Borggraven førte ud til Abildgaard, Urtegaard og Rosengaard*), der grænsede op til Herregaardens Park, Bedelunden, hvor man bedede Hjort og Hind med Rakker og Mynde; her søgte Kvinderne Skygge og Ensomhed og lyttede til Fuglenes Sang. Parken var indhegnet, og Indkjørslen dannedes af Borgeled, en passende Afslutning for en Vandring i Skoven; man „hviltes ved Borgeled“ og nød Udsigten over Markerne og den nærmeste Omegn. Uden for Borggraven laa ogsaa Ladebygningerne, Staldene til Kvæget og Møllen, der dengang ligesom nu hørte med til et Herresæde.

Man kan ligeledes Skridt for Skridt fra Vuggen til Graven følge de Menneskers Liv, der færdedes her; kun nogle Antydninger. Ridderen maatte gjennemgaa en haard og lang Skole, inden han opnaaede denne Værdighed. I en Alder af syv til otte Aar kom Drengen til Hove, det vil sige til en anden Adelsmands Gaard for at tjene som Hovdreng eller liden Smaadreng, en Skik, der vedblev hos den danske Adel ned i det 17de Aarhundrede. Her lærte han alskens Vaabenfær-

*) Som endnu i Almuesproget var i Middelalderen „Rose“ en Betegnelse for Blomst i Almindelighed.

dighed; men maatte tillige vænne sig til at udføre den laveste Gjerning, gjøre Tjeneste som Stalddreng, Kjørtesvend, ride Ærinder, gaa for Borde. Paa det næste Trin blev han Svend eller Væbner; han fik nu Hest og Vaaben, blev mere selvstændig, drog i Leding med sin Herre for at vinde Ære og Berømmelse, tog Del i Dystløb og Ridderlege; mange bleve staaende herved, toge deres Fædrenegaard i Besiddelse og naaede aldrig videre (f. Ex. Niels Ebbesen). Naar Væbneren havde faaet Lejlighed til særlig at udmærke sig, blev han slaaet til Ridder, som oftest af Kongen selv, og bar Guldkringlen som Værdighedstegn. Den unge Kvinde blev enten oplært hjemme af Moderen eller af sin Amme, der gjærne fulgte hende, naar hun som Hustru indtraadte i nye Forhold. Senere i Middelalderen blev det Skik at sende de unge Møer til Klosteret for at lære Tugt, gode Sæder, boglig Kunst, mangen Slags Haandgjerning: at væve, at brodere i Silke; Musik og Dans hørte ogsaa med til den fuldendte kvindelige Dannelse.

Om Klædedragten for Mænd og Kvinder, om Bohavet, om Livet til daglig Brug og ved festlige Lejligheder faa vi værdifulde Oplysninger, som vi her maa forbigaa.

Middelalderen er Troens og Fromhedens Tidsalder; ved mangfoldige Baand var det katholske Kirkevæsen sammenknyttet med hele Ridderlivet og maatte ved sin hemmelighedsfulde Mystik og en ophøjet Kultus tæmme megen Raahed og gjøre et dybt Indtryk paa de i Grunden barnlige Sjæle. I enhver Landsby rejste sig en beskeden Kirkebygning eller et lille Kapel. Her paa det hellige Sted skriftede Ridderen ydmygt sine Synder for sin Præst, her modtog han den kirkelige Indvielse, inden han drog ud i Leding; her læste Jomfruen sine Tider, knælede foran de hellige Billeder og bivaanede i dyb Andagt Messeofferets højtidelige Handling. Det ensomme Kloster mellem Søer og Skove blev i Alminde-

lighed betragtet med lignende Ærefrygt; man betænkte det rigelig med Gods og Gaver og ansaa det for den højeste Lykke at dø inden for dets Mure; det var et Fristed for de fredløse og et sidste Tilflugtssted for alle dem, som havde prøvet Livets bitre Skuffelser[39]).

Vi have her givet en kort Udsigt over den Skueplads, paa hvilken Riddervisen bevæger sig. Et betydeligt Antal af Viser maa henregnes til denne Klasse, den betydeligste af dem alle. De tilhøre vistnok hele Tidsrummet fra det 12te Aarhundrede til Reformationen, uden at det er muligt at afgjøre, naar de enkelte Sange ere affattede; mange røbe ved Form og Æmne en høj Ælde; men andre tilhøre aabenbart en yngre Tid, ofte ligge vistnok virkelige Begivenheder, hvorom vi imidlertid intet vide, til Grund for Fremstillingen. Et ejendommeligt Særkjende for dem alle er en forunderlig Blanding af Vildhed og Raahed med Humanitet og fin Følelse, ligesom der ogsaa over de fleste af dem hviler noget melankolsk og tungsindigt. Det vilde blive baade trættende og alt for vidtløftigt blot tilnærmelsesvis at omtale de særegne Forhold, som her berøres, hvorfor vi i det følgende kun fremdrage enkelte betegnende Træk.

Der handles om Trofasthed og Pligtfølelse; i Visen om „Liden Danneved og Svend Trøst“ flygte alle Danneveds Mænd; kun Svend Trøst bliver ene tilbage og værger mandelig sin Herre*); i flere Viser omtales et trofast Venskabsforhold, men Stalbroderskabet opløses let, og de fordums Venner bekæmpe hinanden paa Liv og Død („Hr. Nielus og Hr. Tidemand“; „Olaf Strangesen og Ungen Havburd“). Brødre kives indbyrdes; i Visen „Liden Palle og Baard“ lade alle tre Brødre Livet i

*) De i dette Afsnit som Exempler nævnte Viser ere alle, paa enkelte Undtagelser nær, hentede fra Nyerups og Rahbeks Udgave 3dje og 4de Bind.

Kamp mod hverandre. Som i de islandske Sagaer raser Blodhævnen; man hævner nærmere eller fjærnere Slægtninges Drab; Tule Vognsen hævner en Faders Drab og en Krænkelse, tilføjet hans Moder[40]); Edmund sin Broder Benedict; Stolt Ellensborgs Broder hævner en Morbroders Drab paa Hr. Oluf, men kommer derved til at dræbe Søsterens Fæstemand („Hr. Oluf og Stolt Ellensborg"; „Hr. Ove og Hr. Torkild"; „Bueskytteren som Blodhævner").

Ofte behandles et snævrere Familieforhold: Manden sørger over en afdød Hustru („Hr. Esben og Malfred"). Moder og Fæstemø dø af Sorg ved Budskabet om, at Sønnen og Elskeren er dræbt af sine Medbejlere („Hr. Ebbe Tygesen"). Den unge „Adelvold" gjenfinder sine Forældre, Broderen en længe savnet Søster („Svend og Søster"); „Skjøn Anna", en Kongedatter, bortføres i Trældom, men gjenfindes af sin Søster. Flere Viser handle om, hvorledes en modig Søster befrier sin Broder, et Træk, der minder om den nordiske Skjoldmø; f. Ex. Visen om „Signild og hendes Broder"; denne anfaldes af sine Fjender i Nærheden af Søsterens Borg, hun hører hans „forgyldne Ljud", væbner sine Mænd, sprænger afsted og kommer tidsnok til at frelse hans Liv; i en anden Vise „Søster og Broder" henter hun Broderen ud af et Fængsel og sætter Grevens Frille i Stedet for i Bolt og Lænker. I den smukke Romance „Hr. Oluf og stolt Mettelil" ligger Elskeren for Døden og den trofaste Fæstemø sætter alle Hensyn til Side for at bringe ham det sidste Farvel.

Det langt overvejende Flertal af disse Viser behandle Kjærlighedsforholdet. Ridderen bejler, bliver forsmaaet eller antaget, han „lokker" den unge Møenten ved Kjærlighedens egen sejrrige Magt eller ved hemmelige Kunster: Runer, Harpespil; Kjærligheden har sjælden noget sværmerisk Anstrøg, Hovedsagen er at komme i Besiddelse af den elskede; kan det ikke

ske med Lempe, gyser man ikke tilbage for at anvende Magt, selv den brutaleste: Voldtægt, Ran. I Visen om „Hr. Morten Venstermand“[41]) ranes Jomfruen, endog med Kongens Tilladelse, med Magt ud af Roskilde Kloster, til hvis sikre Varetægt Frænderne have betroet hende. Denne Vise behandler en historisk Tildragelse, men hører til de yngre og maa henføres omtrent til 1500. I en anden Vise „Klosterranet“ bortfører Elskeren derimod Pigen ved List, i det han forstiller sig som død og paa Ligbaare bliver ført ind i Klosterkirken; her findes følgende betegnende Udbrud af de andre Klosterjomfruer:

„De troede det var en Guds Engel,
Som Jomfru Adelus tog.
Alle da stode de Klosterjomfruer,
Og tænkte hver ved sig,
Gud give der kom slig Engel,
Der ogsaa vilde tage mig!“

Hyppig sker Bortførelsen fra Hjemmet, med eller imod Jomfruens Vilje, undertiden paa selve Bryllupsdagen („Svend Dyrings Visen“) eller midt ud af Brudefølget paa Vejen til Kirken. I disse Viser findes mange rørende Exempler paa ubrødelig Troskab gjennem lange Aar trods alle Farer, Fristelser og Vanskeligheder; i den bekjendte Vise om „Axel Tordsen og Skjøn Valborg“, af hvilken man har senere Efterligninger („Hr. Salemand“) er det Daabsslægtskabet, der forhindrer de elskendes Forbindelse og forvolder deres Ulykke. Den smukke Vise om „Torkild Trundsen og stolt Adelus“ fremstiller et lysende Exempel paa en sjælden Troskab, men alt faar her, rigtignok efter mangfoldige Forviklinger, en lykkelig Udgang; Heiberg regner denne Vise til en af vor Middelalders skjønneste, og med Hensyn til Behandlingsmaaden til en af de fuldkomneste Romancer. („Taalmodigheds Sejr“ behandler et lignende Æmne). Betegnende er Visen om „Hr. Peder og Stolt Ellensborg“, hvor den djærve Ellen, forklædt som Rid-

der, sejler afsted med sine Møer for i egen Person at afhente den utro Fæstemand og føre ham tilbage til sin Pligt. I Visen om „Hr. Peder og Møttelil“ fremstilles Aarsagen til Bruddet mellem Ægtefolkene med en sjælden Finfølelse.

Det herskende Slegfredforhold bragte megen Jammer og Elendighed ind i Familielivet, og især gik det, som Ret var, ud over Manden, naar han vilde indtræde i et virkeligt Ægteskab; Slegfreden hævner sig paa den afskyeligste Maade. I „Hr. Peders Slegfred“ og „Frillens Hævn“ myrdes den utro Elsker af Frillen; paa en lykkeligere Maade opløses Forholdet i Visen „Skjøn Anna“. Skjønt man vistnok i disse Kjærlighedsviser møder mange smukke og tiltalende Træk og kan anføre mange Exempler paa sand Dyd, Blufærdighed og Renhed i Tænkemaade, træffe vi paa den anden Side mange Vidnesbyrd om stor Letsindighed, Letfærdighed og raa Sanselighed, meget, som er afskyeligt og oprørende; men vi maa ogsaa erindre, at der ved Bedømmelsen af disse Mennesker maa anlægges en anden Maalestok end for Nutidens; de ere af et ganske andet Stof, rene Naturmennesker med voldsomme og stærke Lidenskaber, og vi mindes under Læsningen bestandig om de shakspearske Karakterskildringer. Et gruopvækkende Exempel paa Lidenskabens voldsomme Magt frembyder Visen om „Hr. Ebbe Skammelsen“. Han drager bort fra sin Fæstemø, der under hans Fraværelse svigter ham og trolover sig med hans egen Broder. Dragen af stærke Drømme vender han tilbage til Hjemmet og ankommer netop paa Bryllupsdagen. Optændt af Raseri dræber han ikke alene den utro Fæstemø, men ogsaa sin egen Broder og søger da Bod for sine Synder paa en Pilegrimsrejse*).

*) Visen er som bekjendt under Navnet „Hr. Ebbe“ behandlet af Ingemann, der naturligvis gjør den endnu mere uhyggelig ved at lade den ende med Selvmord.

Enkelte af disse Viser ere rent lyriske uden egentlig Handling; Samtaleformen, der her som overalt i Kæmpevisen anvendes meget, udtrykker blot Betragtninger over en Situation uden at bidrage til at føre Handlingen videre. Disse Viser pege hen paa den nyere lyriske Digtning, men denne Retning har imidlertid ikke faaet nogen videre Udvikling inden for selve Folkevisen. Hertil kunne henregnes: „Gangerpilten"; „Hør, Du goden Ungersvend, leg Tavlebord med mig!" „Signelil"; „Utilladelig Kjærlighed". „Det hurtige Svar", en Samtale mellem en Broder og en Søster, der ikke fattes et rask Svar paa Broderens Bebrejdelser for hendes Opførsel; Visen synes at være skrevet over det Ord, hvormed den slutter:

„Naar Kvindfolk fattes Svar paa Stand,
I Vesterhav da fattes Vand".

Vi have fremdeles nogle faa lystige Skjæmteviser; de strejfe hyppig over paa det æventyrlige og benytte Forklædningen som et Middel til at frembringe en komisk Virkning, f. Ex. „Rige Hr. Palle"*), der holder Bryllup med Kjøresvenden i Stedet for med Jomfruen. Visen om den ømskindede Brudgom, „Hr. Tyge Hermandsen*), der ikke tør ride sin Fæstemø i Møde i Regnvejr og derfor, som vel fortjent, gaar glip af Brud og Bryllup; han trøster sig med at gaa i Kloster. „Kvindelist"**) fortæller os, hvorledes den unge Pige narrer en forhadt og paatrængende Bejler.

Henimod Reformationstiden fremkommer Nidvisen, der navnlig spotter over Præsters og Munkes sædelige Forfald og danner Overgangen til Reformationstidens Satirer***); omsider forlader Visen Ridderborgen og

*) S. Grundtvig: D. Kæmpev. og Folkes., Nr. 21 og 22. N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpev., S. 250.
**) N. F. S. Grundtvig: D. Kæmpev., S. 247.
***) S. Grundtv.: D. Kæmpev. og Folkes. Munken i Vaande. Nr. 24. S. 162.

henter sit Stof fra Bondestuen. F. Ex. Visen om den nærige Bonde „Karrig Nidding*).

Hermed afslutte vi denne korte Oversigt over et vigtigt Afsnit af vort Fædrelands Literaturhistorie, over en Digtning, der vistnok hører til det ejendommeligste og det mest nationale, vort Folks Genius har frembragt, — som bestandig, ligesom vor skjønne Natur, fængsler os og drager os til sig, hver Gang vi paany fordybe os deri, — der som ingen anden Frembringelse igjennem Aarhundreder har bevaret sig levende paa Folkets Læber — og som endelig har haft Skaberkraft nok til at forynge sig i en ny Digtning, der har forskaffet os mange lykkelige Timer, og som vi have lært at se op til med Kjærlighed og Beundring.

---

*) S. Grundtv.: D. Kæmpev. og Folkes., Nr. 25, S. 164.

Henvisninger til Kilder m. m.

Til Udarbejdelsen er benyttet følgende større Værker og Afhandlinger: Svend Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser. I—III Bind. Kbhvn. 1853—62. N. M. Petersen: Om Behandlingen af Kæmpeviserne. Saml. Afhandl. III B. S. 3—90. Kbhvn. 1872 (oprindelig i Annaler f. nord. Oldkyndighed. 1842—43). N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturhist. I. 158—99 (1ste Udg.) Kbhvn. 1853. E. G. Geijer: Om den gamla nordiska Folkevisan. 1814. (Samlade Skrifter, Første Afd. III B. S. 327—368). E. G. Geijer: Om Omqvädet i de gamle skandin. Visorna. 1817, ib. 371—388. J. L. Heiberg: Om den romant. Tragedie Svend Dyrings Huus. I Forb. med en æsthetisk Betragtning af de danske Kæmpeviser. Pros. Skrifter IV B. 1861. S. 167—288. C. Hauch: Bemærkninger om nogle ved Christendommen modificerede Oldtidsminder i vore Viser fra Middelalderen osv. i Afhandl. og æsth. Betragtn. Ny Række. Kbhvn. 1869. S. 295—387.

1) L. N. Helveg: Den danske Kirkes Hist. til Reformationen. I, 230 ff.
2) þáttr af Þorleifi jarlaskáld i Flateyjarbók; jfr. P. G. Thorsen: De danske Runemindesmærker. I. Kbhvn. 1864. S. 130—32, hvor Verset anføres.
3) Historia Eliensis Lib. I. Cap. XXVII; jfr. Sv. Grundtvig: Danm. gl. Folkev. III Bind. Indl. X. Verset gjengivet efter Fr. Barfod: Fortæll. af Fædrel.s Historie I, 226. (3dje Udg.)
4) Heiberg, J. L.: Svend Dyrings Huus, se ovenf. S. 177—78.
5) E. G. Geijer: Om d. gl. nord. Folkev. S. 337.
6) Oehlenschlæger: Gl. d. Folkev. Fortale; J. L. Heiberg: Udsigt over den danske skjønne Liter. 1831. Pros. Skr. III. S. 46.
7) E. G. Geijer: Om Omqvädet osv. S. 380 ff.
8) Om Sproget i Kæmpeviserne, se N. M. Petersen: Dansk Literaturh. I, 163—70.

9) Haandskrifterne nævnes hos S. Grundtvig: Danm. gl. Folkev. II, Indl. XII—XIII.

10) Om Dronning Sofies og Vedels Ophold paa Hven, se Tilegnelsen i Vedels: It Hundrede vduaalde danske Viser. Wegener. C. F.: Hist. Efterretninger om A. S. Vedel. 1851. S. 148.

11) Den danske Kiempebog udgives af Fr. Barfod, 1ste Hefte. 1860.

12) Om Visernes Vandringer: Sv. Grundtvigs Udgave under de anførte Viser. Samlgn. M. B. Landstad: Norske Folkeviser. Christiania. 1853. E. G. Geijer og A. A. Afzelius: Svenske Folkvisor från Forntiden. 1814.

13) Sv. Grundtv.: D. g. Folkev. II B. Indl. V—VI.

14) Omkvædet til Visen: S. Grundtv.: D. g. Folkev. II B. 634.

15) Om Svejdalsvisen. S. Grundtv.: D. g. Folkev. II B. 238 ff og især II B. 667—673.

16) Om Svend Vonvedsvisen: N. M. Petersen: Om Behandling af Kæmpev. osv. S. 21—30, hvor man har en skarpsindig, men næppe rigtig Fortolkning af denne dunkle Vise; jfr. de nyere Oplysn. af Bugge, S. Grundtvig og G. Vigfusson i S. Grundtv.s D. g. Folkev. I, 235 ff. II, 648 ff. III, 783 ff.

17) Saxonis Gram. Hist. Dan. ved P. E. Müller I, 638: „Notissimam Grimildæ erga fratres perfidiam de industria memorare adorsus.“

18) Om Sigurdsviserne: S. Grundtv.: D. g. Folkeviser. I, 7—63. Om Sagnet: P. E. Müller: Sagabibliothek. II B. (og W. Grimm: Die deutsche Heldensage).

19) Om Dideriksagnet og Viser: S. Grundtv.: D. g. Folkev. I, 63 ff. P. E. Müller og Grimm.

20) C. Hauch: Om Oehlenschl's tidligste Lyrik i Afh. og æsth. Betr. Ny Række. 1869. S. 5.

21) Om Holgersagnet: S. Grundtv.: D. gl. Folkev. 1, 384. L. A. Rothe: Om Holger Danske. Kbhvn. 1847.

22) Brynjúlfsson: Sagaen om Tristam og Isodd. Ann. f. nord. Oldkynd. 1851. S. 127—128. Christiern Pedersens Olger Danskis Krønicke. Fortale. C. J. Brandts Udg. V. B. 310.

23) Sagnet om Svend Felding: S. Grundtv.: D. g. Folkev. I, 398 ff. II, 654. III B, 804 ff.

24) Om Trylleviserne: Hauchs „Bemærkn. om nogle ved Christend. modificerede Oldtidsm. i vore Viser“ osv. i Afh. og æsth. Betragtn. Ny Række. 1869. 308 ff.

25) N. M. Petersen: Nord. Mythol. 1849. S. 89 ff, 99 ff og 109 ff. De omtalte Folkesagn findes i Thieles Danmarks Folkesagn, 2den Del. Kbhvn. 1843 og andensteds.

26) Det kristelige i Viserne er kun berørt, da man let ved Læsningen bliver opmærksom derpaa. Se derom Hauchs oven-

for anførte Afh.; Æmnet er ogsaa behandlet af L. Helveg, saavidt jeg husker i „Saml. til Fyens Hist. og Topographie", men jeg har ikke haft dette Bind ved Haanden.

27) De kristelig-myth. Viser: S. Grundtv.: D. g. Folkev. II. Indl. VII—IX. L. Helveg: Kirkek. t. Ref. I, 232 ff.

28) Om St. Jørgen og Dragen: S. Grundtv.: D. g. Folkev. II, 554 ff.

29) ib. II, 552.

30) Folkevisernes historiske Karakter. A. D. Jørgensen: „Middelalderens Folkeviser om historiske Personer" i Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen. Kbhvn. 1871. S. 164—81; især S. 170—172.

31) Viserne om Riber-Ulv: S. Grundtv.: D. g. Folkev. III B, S. 14, 18. A. D. Jørgensen ib. S. 173. Visen om Indt. af Riberhus. S. Grundtv.: D. g. Folkev. III, 404.

32) Knytlinga Saga, Cap. 109 i Slutningen.

33) Viserne om Vald. I: S. Grundtv.: D. g. Folkev. III B. 20 ff og A. D. Jørgensen ib. Tovelille. S. 93 ff.

34) Fr. Schjern. Hist. Studier II B. Kbhvn. 1857. Om Dronning Dagmar. S. 208 ff, navnlig 245—46.

35) J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskriv. Ribe. 1868. S. 37—39.

36) Om Dagmars og Bengerdsviserne. S. Grundtv.: D. g. Folkev. III B. 188—218; 277 ff.

37) Om Marsk Stigs Viserne: S. Grundtv.: D. g. Folkeviser. III, 338 ff. A. D. Jørgensen ib. Marsk Stig. S. 113 ff. J. Martensen: Erik Glipping og Marsk Stig i Middelalderens Annaler og Viser. Hist. Tidsskr. IV R. 4 B. 1 H. S. 90 ff.

38) Om Niels Ebbesens Vise: S. Grundtv.: D. g. Folkev. III B., 476 ff. A. D. Jørgensen ib. Nils Ebbesen. S. 135 ff.

39) Vedel-Simonsen: Kjæmpevisernes Skildring af Middelalderens Riddervæsen i Molbechs Nord. Tidsskrift for Historie, Lit. og Kunst. 3dje B., udarbejdet med stor Flid; men Forfatt. er tilbøjelig til at opfatte det billedlige Udtryk bogstaveligt.

40) Visen om Tule Vognsen og Svend Graa (S. Grundtv.: D. g. Folkev. III Bind, 313—25) henføres til de historiske, uden at man dog er i Stand til med Sikkerhed at kunne paavise hverken Tid eller Sted for Begivenheden; jfr. L. Helveg: Kirkehist. t. Ref. II, 78.

41) Visen om Morten Venstermand (S. Grundtv.: D. g. Folkev. III, 644—49) betragtes ogsaa som historisk, henføres til circa 1500; jfr. L. Helveg: Kirkehist. t. Ref. II, 428—30.

Dorph, Chr, Græsk-romersk Mythologi til Skolebrug. 2det forbedrede Oplag. 1 Kr. 15 Øre.

Enkebølle, Adolf, Den nordiske Mythologi i kort Fremstilling til Skolebrug. 2den Udgave. 45 Øre.

Fabricius, A., Lærebog i Kristendom. 80 Øre.

Gebauer, Joh. Chr., Musikens Katechismus. 2det Oplag. 1 Kr.

Granzow, F. C., Lille Geographi til Brug i vore Almueskoler à 50 Øre.

Hviid, F. H., Læsebog for Mellemklasserne i Realskoler og de tilsvarende Klasser i de lærde Skoler. 3 Kr.

Jackson, Fingergymnastik. Et System af gymnastiske Øvelser, ved hvilke Haandens Muskler styrkes og udvikles. Med særligt Hensyn til Saadanne, som spille eller ville lære at spille musikalske Instrumenter. Med 29 Illustrationer. Efter den engelske Original. 75 Øre.

Johannsen, C., Lærebog i Geografi for Borger- og Almueskoler. 80 Øre

Johannsen, C., Lærebog i Danmarks Historie for Real- og Borgerskoler, højere Folkeskoler og Almueskoler. 1 Kr. 35 Øre.

Jonsen, C., Retskrivningsøvelser for Skolen og Hjemmet. 75 Øre.

Ipsen, Vilh., Opgaver til Hovedregning i Borger- og Almueskoler 75 Øre.

Langberg, C., De vigtigste Begivenheder i Danmarks Historie, efter deres chronologiske Følge. 75 Øre.

— —, **Forberedende Geografi** til Brug ved Undervisningen i Skolernes nederste Klasse. 35 Øre.

Laursen, L., Dansk Læsebog for Elementarklassen i Borger- og Almueskoler. 9de Oplag. 80 Øre.

Lütken, Carl, ABC. Med Tegninger 75 Øre.

Mortensen, H., Naturhistorie for Borger- og Almueskoler. 4de omarbejdede Udgave 1 Kr 5 Øre.

— —, **Naturlære** for Borger- og Almueskoler, med 56 Illustrationer. 4de Udgave. 1 Kr. 5 Øre.

Neve, ABC og Læsebog, I—II.

— I. — **ABC og Læsebog.** Med Skriveøvelser. 30 Øre.

— II. — **Læsebog.** 95 Øre.

Sange, et Hundrede udvalgte, til Brug i Skolen og blandt Folket. 50 Øre.

Sangstemmen og Midlerne til at bevare den, frit oversat efter Graben-Hoffmann. 50 Øre.

Paa Fr. Wøldikes Forlag er udkommen:

Historiske Fortællinger
om
Islændernes Færd
hjemme og ude.
Efter de islandske Grundskrifter
ved
N. M. Petersen.
2den Udgave. I-IV. 14 Kr.

I. Nissens
Samtaler
over
den bibelske Historie.
Med et Forord af Dr. Cl. Harms.
Efter Originalens 4de Oplag i fri og sammentrængt Gjengivelse
ved
E. J. Anger.
Værket udkommer i omtrent 10 Hefter à 50 Øre.

Evangelisk Pædagogik.
Af C. Palmer.
Oversat af J. R. Stockholm. 2 Kr.

Bidrag til den
danske Literaturs Historie.
Af N. M. Petersen.
2den Udgave ved C. E. Secher.
I—V. 24 Kr.

Hoffensberg, Jespersen & Fr. Traps Etabl.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
BERKELEY

Return to desk from which borrowed.
This book is DUE on the last date stamped below.

'50

l-100m-11,'49(B7146s16)476